

ספר

ויברך דוד שו"ת רדב"ם

החדש

ילקוט שו"ת וחדו"ת
מאת הגאון האדיר שר התורה
כקש"ת רבי דוד שליססעל זצוק"ל

מהדורת דוגמא
יו"ל לרגל שמחת נישואי נכד המחבר
י"ז אדר ב' ה'תשפ"ד

ש

חודש אדר שנת תשפ"ד לפ"ק

לרגל השמחה השרויה במועונו של דודינו הגאון
הגדול מוהר"י זילבער שליט"א דומ"ץ דקהל
אברכים וויען ובעמח"ס גביע הכסף, בנישואי
בנו היקר עדיו לגאון ולתפארת הרב משה
שליט"א, עב"ג הכלה המהוללה שתחי', בת
הגה"ח ר' שמשון העסקל שליט"א, למז"ט
ובשעתומ"צ.

אמרנו כי נכון הדבר להעלות על ראש השמחה
את זכרו של אחד ומיוחד מאבות המשפחה,
ה"ה האי סבא רבא הגאון האדיר מוה"ר דוד
שליססעל זצ"ל ראב"ד מונקאטש בעמח"ס
אמרי דוד ושא"ס, (אשר יומא דהילולא דילי'
יחול בשבוע הבעל"ט), ולאשר אמרו ז"ל
שדבריהם הם הם זכרונם, הננו נותנים לפניכם
היום ברכה ילקוט שו"ת וחדו"ת מפרי עטו,
חכמה מפוארה לכבוד שמחה מפוארה,
וישמש כמזכרת נצח מהשמחה הגדולה.

הקונטרס המוגש בזה הוא נספח להמהדורא
החדשה של ספרו הגדול אמרי דוד, העומד
לצאת לאור עולם בקרוב אי"ה, ע"י ש"ב הרה"ג
ר' מרדכי צבי זילבער שליט"א, ואנו מודים לו
בזה על שלא מנע הטוב מאתנו, ובטיב לבב
מסר לנו קונטרס זה להדפיסו אידרא לכבוד
השמחה, והברכה אחת היא לו שיזכה לברך על
המוגמר בקרוב, ולהוציא מתחת ידו דבר נאה
ומתקבל כיד ה' הטובה עליו.

המגישים בהוקרה,

מכון טירת כסף

מכתב ברכה

מהגה"צ הדומ"ץ בעל גביע הכסף שליט"א

יוסף זילבער
דומ"ץ התאחדות אברכים וויען
מאנסי נ. י.

בס"ד. יום ג' פ' פקודי ב' אדר שני שמרבין בו בשמחה שנת תשפ"ד לפ"ק

אזמרה שם ה' עליון שברוב רחמיו וחסדיו הגיעני הלום לשמוח בשמחת כלולות אפריון בני החתן הבחור המופלג בתוי"ש כמר משה ני"ו עב"ג שתחי', ואגדלנו בתודה על העבר, ובבקשה על העתיד שיהי כן ה' עמנו אל יעזבנו ואל יטשנו, שיזכו לבנות בית נאמן בישראל לתפארת בית אבותם, ונרווה מהם מלוא חפנים נחת דקדושה כל הימים, יחד עם מחותני הרה"ג מוה"ר שמשון העסקל שליט"א וב"ב, והזקנים והזקינות החשובים מכל הצדדים שיחיו לאויט"א, עדי נזכה לשמוח בשמחה הגדולה כאשר משוש חתן על כלה ישיש עלינו אלקינו, במהרה בימינו, אמן.

לבבד ולמזכרת שמחה זו, רחש לבם של כמה מבני המשפחה שיחיו דבר טוב, לפאר את שמחת הבנים בתורתן של אבות, ולהעלות על ראש השמחה ילקוט חדש של שו"ת וחדו"ת מאת זקננו כ"ק הגאון המופלא בדורו רבי דוד שליססעל זצוק"ל ראב"ד דק"ק מונקאטש יצ"ו, אשר אאמו"ר ז"ל היה בן בתו ונתגדל בטל ילדותו על ברכיו, ומה יפה ומה נעים לעורר זכותו של אותו צדיק לעת כזאת שעוסקים בהרחבת ביתו, כשעוד נצר מגזעו בונה ומקים בית חדש ע"ד ישראל סבא, על כן גם ידי תכון עמם, ואמינא לפעלא טבא יישר חילהון לאורייתא, להגדיל תורה ולהאדירה, ולהפיץ מעיינות כ"ק זקננו הגאון זי"ע חוצה, שרבים יאותו לאורו כי טוב, ויאמרו דברי שמועות משמו בעולם הזה, כמשאלת דוד אגורה באהלך עולמים וגו', וגם יפה עשו להוסיף פרקי תולדותיו וקורות חייו, למען ידעו דורותיכם ויאמרו מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי.

והברכה אחת היא לכל הרעים האהובים שבאו לקחת חבל בשמחתנו, לשמחנו ולברכנו, והיה כאשר ששתם עלינו בעת שמחת לבנו, כן ישיש ה' עליכם להיטיב אתכם ולהרבות אתכם, ויהי רצון שיזכו לרב טיב כל המשמחים פה בביאת גואל לחיי העוה"ב, אכ"ר.

החותם בכל חתמי ברכה,
יוסף זילבער

דברים אחדים

מגדולי המורים והמשיבים היה כק"ז רבנו הגאון המחבר זצוקללה"ה בדורו, ומכל פינות העולם הריצו אליו שאלות בכל ד' חלקי השו"ע, שיורה וידין כדת של תורה, ולכך הקדיש רבנו זי"ע את לילותיו להיות מושך בקסת הסופר להשיב את דבר ה' זו ההלכה הצרופה לכל הדופקים בשערי תשובה, והיה משיב לכל שואל ומבקש רחוק כקרוב להורות לו את הדרך ואת המעשה אשר יעשה, ונמוקו עמו שהיה בא בארוכה לברר וללבן כל הלכה כשמלה מסוגית הש"ס ודעות הראשונים ועד להכרעת גדולי הפוסקים. רבנו זי"ע עצמו שמר עותק מכל תשובותיו וגם החל לסדרן ולהכינן לדפוס, כמו שמזכיר באגרת שלומים שכתב לאחיו הגדול ז"ל וזה לשונו, ב"ה יש לי כבר מסודר ספר גדול שו"ת נקוב בשם 'שו"ת רדב"ם', ובכל יום הוא מוסיף והולך, והשי"ת יעזור שאוכל אי"ה בקרוב להוציאו לאור עולם, עכ"ל. [בספר זה קרא רבנו זי"ע את עצמו בשם אביו ר' דוד בן משה, לעומת ספרו 'חידושי הרדב"ז' עמ"ס חולין, ששם קרא לעצמו בשם אמו ר' דוד בן זיסל, כדי לחלוק כבוד לשניהם, ויצוין שמלבד השמות הנזכרות, נקרא ספר תשובותיו גם 'ויברך דוד' וספרו עמ"ס חולין נקרא גם בשם 'הון דוד'].

למעשה לא זכה רבנו זי"ע לממש את יוזמתו, ולא עלה בידו להביא את ספר תשובותיו לביה"ד בחיים חיותו, אמנם מיד לאחר עלותו בסערה השמימה הביעו רבים מחכמי אותו הדור את תקוותם לראות בהופעת אור יקרת ספר תשובותיו אשר השיב כל ימיו להורות דעה ולהבין שמועה, וכאשר הזכיר בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד בהקדמתו לספר גן דוד וז"ל, רבים אומרים לי מי יראנו טוב טעם תשובותיו שכתב באחרונה, ושלהם אתן משפט הקדומה להדפיס בראשונה, עכ"ל. אמנם הגרנ"ש ז"ל הי"ד ביכר עליו את הספר גן דוד על הל' שבת, כמוש"כ שם טעמו ונימוקו לזאת, ואולם לדאבונו הרב לא היה זאת ביכור גרידא כ"א הדחה עולמית, ובגזירת חי וקים נדחה ספר ויברך דוד מפני ספר גן דוד, כי ימים קשים ירדו אז לישראל ולא התאפשרה הדפסת ספר התשובות עד ימי זעם המלחמה, כאשר נאבדו הכתבים באובדן רוב מנינו ורוב בנינו של עם ה' הי"ד, חבל על דאבדין ולא משתכחין.

עתה כאשר זכיתי בעזהשי"ת לחדש זיו הודו של הספר אמרי דוד וכתר מצות, ולהדפיסו ברוב פאר והדר לשמחת לב לומדי תורתינו הק', ולנחת רוחו של כק"ז רבנו הגאון המחבר בגן עדן מנוחתו, וראיתי בתחלתו שהעתיק שם רבנו זי"ע שתיים מתשובותיו כדי שלא להוציא את הנייר חלק, רחש לבי דבר טוב ואמרתי כי בדין הוא שנגלגל עליו את הכל, לקבץ יחד את

כל התשובות ממנו זי"ע אשר נשאלו לפליטה, והן מפוזרות ומפורדות אחת הנה ואחת הנה, ואע"פ שהן כטיפה מן הים נגד ספרו הגדול ויברך דוד שו"ת רדב"ם, מ"מ בדליכא כו"ע לא פליגי שדפס"ת מועט דפס"ת, וקראתי לקונטרס הזה 'ויברך דוד - שו"ת רדב"ם החדש' ע"ש ספרו המקורי שלא זכינו לאורו הטוב.

ולמודעי אני צריך, כי כל הקונטרס הזה נלקט מתוך היסח הדעת, כי מתחלה לא עלה על דעתי כלל לצרף תשובות הללו לספר זה, ורק עתה בעת העלאת הספר על מכבש הדפוס ממש, רחשתי רגשי אחריות להנציח כל מה שאפשר להנציח, כי מי יודע מתי נזכה להביא שארי חיבוריו לביה"ד ולהדר זיוו, ואמרו חכמינו ז"ל שמא לא תפנה, על כן חשתי וקיבצתי מהכא ומהתם התשובות המודפסות לפניכם, אמנם דעו נא רבותי כי ספק קרוב לודאי שישנן עוד ועוד תשובות במקומות מפוזרים אשר לא שמתי עיני עליהם לפום ריהטא, וכן לא יכולתי להעתיק כאן כל הערותיו שנדפסו בשעתו בקובצים תורניים שונים, וכן ישנן הרבה תשובות אליו בספרי משיבי דורו (ראה שו"ת כנף רננה, לבושי מרדכי, נחלת יוסף, ועוד). וכמו כן לא הספיק הזמן לעזקן ולסקלן מחרולי הטעיות ושיבושי הדפוס, וכ"ש לא לפענח כל הר"ת ולציין מראי מקומות כראוי, כי לא רציתי לעכב הדפסת ה'אמרי דוד' לעוד רגע כמימרא, אחרי כל המניעות והעיכובים שעלו ובאו בכל אורך הדרך, ואעפ"כ לא נמנעתי מלהדפיס קונטרס זה כמות שהיא, כי אם לא עכשיו אימתי, ואת הלומדים הסליחה.

הכ"ד המו"ל,

מרדכי צבי זילבער

נכד המחבר

תוכן הסימנים

- א..... סימן א' - בדין העור לבתי התפילין
לאביו הרב משה יהודה ז"ל
- ב..... סימן ב' - בסוגיא דהתראת ספק
לאחיו הרב נטע שלמה ז"ל
- ג..... סימן ג' - פולמוס בדין חליבה אצל עכו"ם בשבת
חילופי תשובות עם גדולי הדור ז"ל
- ד..... סימן ד' - בסוגיא דכבתה ובדין ברירה
לאחיו הרב נטע שלמה ז"ל
- ה..... סימן ה' - בדין חיוב הוצאות וועקסיל שלא נפדה
לחתנו הרב אלעזר דים ז"ל
- ו..... סימן ו' - הערה במס' בבא מציעא
לחתנו הרב שלמה בנעט ז"ל
- ז..... סימן ז' - בדין פריעת חוב במקום כמה ערבים
לחברו הרב נטע שלמה ז"ל
- ח..... סימן ח' - בענין להחמיר נגד הרוב
להרב עקיבא פנחס קארניטצער ז"ל
- ט..... סימן ט' - במלאכת הוצאה והכנסה
לבנו הרב נטע שלמה ז"ל
- י..... סימן י' - בדין כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה
לאחיו הרב נטע שלמה ז"ל
- יא..... סימן י"א - לעבור את התחום כדי לקיים מצות מילה בזמנו
לגיסו הרב מאיר טרשעשנאווער ז"ל
- יב..... סימן י"ב - הערה בפירש"י ריש מס' שבת
לגיסו הרב יוסף בלויגרונד ז"ל
- יג..... סימן י"ג - בדין קביעת היארצייט למי שמת ביהשמ"ש
חילופי תשובות עם בעל המנחת אלעזר ז"ל
- יד..... סימן י"ד - בענין עצמות עוף אם מקבלין טומאה
לגאון אחד

לט.....	סימן ט"ו - בענין עוברת על דת יהודית
	להרב ישכר שלמה טייכטאהל ז"ל
כא.....	סימן ט"ז - בדין נשים בשחיטה
כג.....	סימן י"ז - הערות במס' ברכות
כד.....	סימן י"ח - ביאור בדברי התוס' במס' ברכות
	לבנו הרב נטע שלמה ז"ל
כו.....	סימן י"ט - הערה במס' ביצה דף י"ב
	להרב מנחם ריזיקאו ז"ל
כז.....	סימן כ' - בסוגיא דמודה במקצת
כח.....	סימן כ"א - בסוגיא דקברי עכו"ם
כח.....	סימן כ"ב - עדות נביא למקום המזבח
כט.....	סימן כ"ג - באיסור אבר מן החי בישראל
נ.....	סימן כ"ד - ביאור דברי הפני יהושע בב"מ
נ.....	סימן כ"ה - בדין המקדש בביאה בזמן המשנה
נא.....	סימן כ"ו - ביטול במים שנתבשלו בשבת בשוגג
נב.....	סימן כ"ז - בדין מקוה שמים זוחלים מומנה כשנכנסים לטבול בה
נג.....	סימן כ"ח - הערות שונות
נד.....	סימן כ"ט - ביאור בדברי השב שמעתתא ובדין אבנט מיגז גייז
נה.....	סימן ל' - בגדר סתם אכילה בכזית
נו.....	סימן ל"א - הערות בגמ' ב"ק
נז.....	סימן ל"ב - הערות בגמ' ב"מ
נח.....	סימן ל"ג - טבילה לטהורים
נח.....	סימן ל"ד - בדיני רוב וחזקה
ס.....	סימן ל"ה - בענין מצות צריכות כונה
סב.....	סימן ל"ו - בדין מבטלין ת"ת דרבים למקרא מגילה
סד.....	נספח - פתיחה לירחון מפתח 'החיים'

~ תולדות המחבר ~

נספח [נא]

פתיחה לירחון מפתח 'החיים'

הרצנים הגאונים, וקדושים אשר בארץ המה עוד בימים
הקדמונים, ובראשם הגאון האדיר מופה"ד בעל ערוך
לנר, ואחריו משה רבינו הגאון מהר"ם שיק, והוא
מלחם דמסתבר, והאריכות בזה אך למותר.

ועל כן הנני בזה למען כבוד התורה ולומדיה אחכם
אחז"י לעורר, שיהי' כאו"א מכס זריו ומכ"ה,
להיות לי לאחייסמן ואחייעזר, ולסייעני צרכותי
ובגשמיות בכל מה דאפשר, כדי שיהי' בידי להתחיל
ולגמור, מלאכת מחשבת קודש הלזו בדרך הישר, אשר
הוא לא קל רק חמור, ועי"ז צודאי קרן תורתנו
הקדושה יגדיל ויאדיר.

ואליהם הרצנים הגאונים גדולי התורה ושחרי מדע
הי"ו חטיף מלתי לאמר, צאו נא לרשותי
ולשועתי צרות וחומר, וחתמו עצמיכם בכסף מלא על
מפתח החיים, וכתבו חידושים נאים ומתקבלים, אשר
ירצו לשמות צמח מימכם הרצה קוראים, והמערכת
החיים יהי' עי"כ מעיטור בשו"ת ופולחן נאה ויפה
כי בדרכה של תורה יהי' זה צוה וזה סותר, זה חוקר
זה פותר, ובעוה"י יהי' הכל צדין והכל צושר,
וגם לרבות נא כל מדה נכונה, בתקנה טובה, מלא
מעלתכם לעורר את כל אלהי תורה, שיצאו כאו"א
עה"ח צמוקדם היותר אפשר, צמיטב כפס, וליקח
צידם "מפתח החיים" למען חלקים חיים, אשר מוכן
להיות מרכזי אמצעי ללומדי תורה המפורזים, לקנות
ע"י דיצוק חזרים, ותחצה החכמה ע"י הקנאות
סופרים, בדרך של הראשונים, ועי"ז יתקיים צו ג'.

ב"ה ריש ירחא דמרחשון "בחרת החיים" לפ"ק פה מונקאטש
יע"א.

אודה ימים ושנות חיים, אל כבוד הרבנים הגאונים,
הדיינים גדולים, ות"ח מופלגים, ולהנגידים הגבירים
אשר בדת תורתנו עוסקים ומחזקים, וראשי הקהלות
המפורסמים, די בכל אתר ואתר ד' עליהם יחי'
והי"ו.

ראוה אני נותן לפניכם היום את "החיים ואת הטוב"
ואין טוב אלא תורה!

ואחרי שום שלום טובה צרכה והחיים, הנני בזה מן
המודיעים ולפנים לאחז"י הקוני"ם העומדים
בעזרה חפצים בהחיים למען קיום התורה, שנעתי
לנפשם כבוד ידידו הרב הגאון הגדול המפורסם וכו'
בש"ס מו"ה יונתן שטייף נ"י דיינא רבא ומו"ל דק"ק
אונגוואר ואחריו הרבנים הגדולים שליט"א, לקבל על
שכמי להוציא לאורה, מהיום והלאה, הירחון רבני
תלמוד נקיב בשם "מפתח החיים" (אשר הופיע עד
עכשיו תחת מערכת הרה"ג מהו"ר יונתן שטייף הנ"ל,
וע"כ הקונטרס הזה הוא ראשון לחדשי שנת שני').
כדי להגדיל ולהרים קרן תורתנו הקדושה.

ובצאת גליון הראשון לאור, בעזרת הדיצרות לא
אוכל לעזר, מלהגיד ולספר, שמאוד מאוד
נכון זה הדבר, להתהלך לפני חלקים צאור החיים,
בעת הזאת שהתורה מונחת בקרן זוית ואין דורש ואין
מבקש לה, והלומדים מתמעטים בכל יום ויום, וכמו
שכבר האריכו בנותן טעם לשבח המניע לדבר זה,

נא. ראה לעיל בפרקי תולדות המחבר, שירחון החיים התחיל לצאת לאור בשנת תרפ"ב לפ"ק בעיר אונגוואר ע"י חגה"צ
ר' יונתן שטייף וצ"ל אבד"ק וויען, ואחרי שנה בתחלת שנת תרפ"ג לפ"ק נעתר רבינו זי"ע להפצרת הרב חג"ל וקיבל
ע"ע הוצאת הירחון עירונו וביקורו, וכאשר מבאר במכתב זה מה ראה על ככה.

חפילות דוד המלך עליו השלום, אגורה באהלין עולמים, המצואר בש"ס דף ז' צמנהדרין, וכנסי' של ח"ח כזו צודאי נאה שחעמוד בעולם, כי הוא בלתי לש"ש, ומשנה מפורשת דסופו להתקיים, - ותקומו חזקה וצטומה שממנו יהי' מולאות חיים, לכל הנלוים והמחזקים, כי הוא מקור החיים.

ובחרת "צהחיים" כי הוא יסוד גדול ללומדי התורה וגדולי התלמידי חכמים, אשר אין צידם צעת האת מפני הולאות מרובה להדפיס ספרים, שהוא מזה דרבים, כמצואר צספר חסידים וצשאר ספרים הקדושים, וע"י עלה זו יתבררו ויתלצו הלכות עמוקות, ופפולים שונים, ונותנים רשות זל"ז לזרף ולטהר דבריהם, בקיצון חכמים, וצפרט לצחורי חמד שדאי הוא פועלת גדול שיהי' אלה לאלה שואלים, ופפול הסורה זל"ז מחדדין, ולא לצלות הזמן צהצלי הבנים, כעפונים אפקרסיות שונים, (עיין ש"ס חולין דף ז"ב שלחו מתם ליצעי רחמי על עליא (פירש"י ז"ל על העלים) דאלמלא עליא לא מתקיימא אחכליא (האשכולת) יע"י"ה, ונראה דהפסט כפשוטו, וקאי על "עלים של תורה" דלצעי רחמי עלי, כי צאל"ה לא מתקיים האשכולת, היינו הנערים כי ישחו מים המררים מעלים אפקרסים, ונמצא ש"ס מתחלל ח"ו, והבן).

ואחרי הדברים האלה צודאי הסוד מוטל על כל צר ישראל אשר צו רוח חיים, צפרט על הרצנים הגאונים, להזהיר לתלמידיהם ולידידיהם הגדולים והקטנים, שיתנו חלקם צ'החיים', ולשמור דרך עץ החיים, בכל מה שצידם, כדי שיהי' צידינו ללכת הלאה

צמסילת הקודש לתפארת ישראל, וד"ת תוה"ק יפאר ויהדר וירומם, - ואח אחי, תומכי אורייתא, אשר צרכם ד' צעושר ואושר אנכי מצבם, ונגדה נא כל אוהבי התורה הנני צבקה גדולה, שצודאי אל תנעלו שערי ד' מעו"ת לדבר צבקדושה, - כי דבר תורה מעות כונ"ס - רק צאו צנדבת לבכם הטוב אל הצית הגדול והמוקדש לתורה, שנקרא שמכם עליו, והזילו זה צמכסם להיות חבר ליראי ולחושבי שמו, וצאו על החתום להיות מן החתומים צספר "החיים" לזכרון לשמכם לעד ולנצח, ועורו נא והתעוררו נא את הצרים המקשיצים לקולכם הנגידיס הגצירים, ומוקדות הצצרות אשר מטרתם לחזק קרן תורתנו הקדושה שגם הסא יעמדו לימיני לעזרתי צכל מילי דמיטצ ויעשה אות לטובה לרעיון המופעל הלז. - ולאנו אשר צבר הציאו כסף חתימתם למלאכת הקודש, צבקש לחדש צריתם (וגם לרצות לשלם עצור העצר אותן שלא שלמו) ולהציא מתרומה חדשה למען נוכל עמוד כחפץ כל שוחרי תוש"י.

ובטוחים אחס לנו שצודאי תתנו מקום לדצרינו צעת הזאת אשר אש התורה עוממת ואין עת לחשות, ועל צדקותיכם אנו נשענים, ועמיד צעל הגמול לשלם גמולכם, כמאמרם ז"ל צלל החכמה צלל הכסף, אנא ד' צורא עולם צקנין, השלם זה הצנין, רחמיך יכמרו צחנינתי כי לטובה כוונתי.

כ"ד המדבר למען הרמת קרן תוה"ק, האוהב לומדי תורה וידעונים, ודורש אל המשי"ם לבו להיות חבר להרמת דת וקרן תורתנו אחד חבר גדול ואחד חבר קטן, המצפה לישועות ישראל במהרה בימינו ע"י ביאת משיח צדקינו.

דוד שליטתעל

תולדות המחבר

רבנו הגאון האדיר שר התורה
קקש"ת רבי דוד שליססעל זצוק"ל
 ראב"ד ק"ק מונקאטש יצ"ו

מראש צורים אראנו

בעיר צאנז יצ"ו גר איש קדוש חסידא ופרישא ושמו הרה"ק ר' משה ארבערמאן זצוק"ל, והיו קורים לו 'ר' משה זישעס', מבני עלי' המועטין שעסק כל ימיו בתורה ועבודה באופן נפלא, ובפרט בתורת הח"ן ובדברים שכיסן עתיק יומין, והיה מתלמידי הרה"ק בעל זרע קודש מראפשיץ זי"ע.^א והיה חביב עד לאחת אצל רשכבה"ג הגה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע שלא זז מלחבבו, וגם במותם לא נפרדו כי טמנו את גופו הטהור של ר' משה ליד האהל של הדברי חיים זי"ע. [וראה כאן בהגה מש"כ רבנו זי"ע מענין הסתלקותו].^ב

ובת היה לו לר' משה זישעס וזו' מרת מירל, בתולה נאה וחסודה וזיסל שמה, ובבוא פרקה ונבדות דיברו בה עם הרב משה יהודה שליססעל מעיר טארנא,^ג ר' משה ליב היה בנו של הגה"צ ר' נטע שלמה ז"ל דומ"ץ דשם, בן הג"ר יהודה ליבוש ז"ל דומ"ץ דק"ק דזיקוב בן בתו של רבי

א. כן חרוט על נוסח מציבת בתו - אם רבנו זי"ע.

ב. זה לשון רבנו זי"ע בסוף ספרו זה: הרב המופלג בתו"י חסיד שבקדושה בעל מקובל גדול קקש"ת מו"ה ר' משה ארבערמאן זללה"ה מק"ק סאנז, הנקרא בפי כל ר' משה זישעס, עבודתו בקודש הן בתורה והן בתפלה היה הפלא ופלא, ובשעת פטירתו היה נראה אצלו פלאות, שהיה בדעת צלולה ובשמחה עצומה כמו חתן שנוסע על החתונה בשמחה ובטוב לבב, והיה פושט יד לכל אחד ואחד שהיה בשם, וכמו רבע שעה קודם פטירתו ישב על המיטה והיה אצלו אנשים רבים חשיבים ת"ח, וביקש מהם שאחד יזמר השירה דאז ישיר משה בניגון ובקול רם ובחדוה, ותיכף התחיל אחד לזמר ולשיר בקול ערוב והוא כשישב על המיטה הכה כף אל כף בשמחה עצומה ובפנים שוחקת, ואמר שאם היה לו כח היה הולך לרקוד, ואח"כ אסוף בעצמו רגליו אל המיטה ולקח המטפחת וכיסה פניו וידיו בעצמו, והפך עצמו לצד הכותל ועלתה נשמתו למעלה נ"ע, כל זה ראיתי בעצמי כשהייתי כבן ט' שנים, והמעשה נודע, עוד יתר דברים באריכות, והיה נשאר אחריו תכריך כתבים על דרך הקבלה, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, עכ"ל. [מענין לציין שגם רבו הרה"ק מראפשיץ זי"ע הסתלק לבית עולמו מתוך שירת אז ישיה שכן צוה הרה"ק מוהרצ"א מדינוב זי"ע להנקבצים שם בעת הגסיסה שיאמרו שירת הים כי משם שורש נשמת הרה"ק מראפשיץ זי"ע, ובעת אשר גמרו כל השירה עד תומה נשבה ארון הקודש, (החכמה מא"ן, ועוד)].

ג. מרשימות הממשלה הפולנית נראה כי היה נשוי מקודם לזמן קצר לאשה בשם מרת הדס לייבעל ע"ה, ונפטרה על פניו בשנה הראשונה לנישואיהם.

יוסקי קדוש זי"ע אשר קידש ש"ש ברבים בעיר דזיקוב [ראה באריכות בהגה]¹. גם מצד אמו היה ר' משה ליב יחסן גדול, בהיות אמו נצר מגזע הגאון ר' משה גינז זי"ע (אבי הגרעק"א זי"ע), מצאצאי הגה"ק ר' אברהם ברודא זי"ע והגה"ק בעל הלבושים זי"ע, וחתנו של הגה"ק ר' עקיבא איגר הראשון זי"ע בעל משנת דרע"ק, ולמעלה בקודש.

ויהי בעת ההוא כאשר עמדו להתקשר בקשרי שידוכין, נכנסו ובאו הצדדים לפני רביה"ק הדברי חיים זי"ע להציע לפניו את דבר השידוך, אז פנה הד"ח זי"ע אל הג"ר נטע שלמה הדומ"ץ דטארנא² ושאל לו מאיזה משפחה הוא, ויהי כאשר אך הזכיר ר' נטע שלמה כי הגו נכדו של רבי יוסקי קדוש, נתלהב הדברי חיים כלפיד אש, ואמר כמה גדולים היו בימים הקדמונים שמסרו נפשם על קדושת השם, וסיפר אז הד"ח את המעשה מרבי יוסקי קדוש איך מסר נפשו בגבורה עילאה על קדושת שמו ית' (כנ"ל בהגה ד'), ואמר שהזיווג ישר וטוב, וצוה שיעשו התנאים אצלו.

ד. לפניכם ציטוט מתוך מכתב ששיגר הרה"ח ר' משה יהודה שליטסעל ז"ל ממקום מושבו בעיה"ק ירושת"ו אל בנו הוא רבנו זי"ע, וזה לשונו: המעשה מר' יוסקי קדוש זצ"ל אשר קידש השם ברבים כן היתה, זקנינו ר' יוסקי קדוש שר"ב בעיר דזיקוב, פעם אחת נסע הוא ועוד ג' אנשים על המים הנקרא (וואסיל) הסמוך לעיר דזיקוב לעבור לפולין, ונסע עמהם בעל עגלה ערל, ולא רצה לחזור, והם נסעו בחזרה, ונעשה רעש גדולה בהעיר דזיקוב כי לא חזר הערל, ועשאו עילה עליהם לומר שהם הרגו את הערל, ועוד יותר כי ר' יוסקי הוא שר"ב ובודאי הרגוהו. ובימים ההם היה הממשלה נתינה לפריצים כידוע, ונתנה הפריצה אותם במאסה, ואמרה להם אם ימירו את דתם, יעשה אותם לבני חורין, ושלוש ימים לא נתנה להם לאכול, ואחר הג' ימים עשתה צלי ומרקחת מדבר אחר אשר עלה תמורתו בריח חזק ונתנה לפניהם, והם לא רצו, ודנה אותם במיתות משונות ר"ל, ולר' יוסקי דנה אותו ונתנה אותו בחביות, ובתוכו שמן שנותנים לעגלות הנקרא (מאש) והדליקה אותו, ובעוד שלא נשרף צוה הפריצה לחטוף אותו מתוך החביות הבווער כלפיד אש, ואמרה לו אם יעשה כדבריה להמיר דתו, ירפא עוד אותו, וחטף ר' יוסקי חתיכות עפר וזרק לתוך פיה, וצעק שמע ישראל, וקפץ לתוך האש ונשרף. ולקחה הפריצה את האפר ופזרה על המים הנקרא (וואסל), כי אמרה שלא יקום ממנה. פעם אחת נסעה הערלית הפריצה המרשעת הג"ל על המים הג"ל, באו שני צפרים ונקרו עיניה, וצעקה שר' יוסקי מנקר עיניה, ובאתה לביתה עוירה על שתי עיניה. ובתוך הזמן בא בחזרה הערל הג"ל שנסע עמהם, וראתה כי בחנם הרגה אותם, ונתנה תבואה וכהנה לכל משפחתם ועשתה להם טובות. וסוף המרשעת הג"ל היתה שחלתה ימים רבים, עד שהיה תולעים רוחשים מבשרה, בחי' ונפלה תלתלי בשר כן יאבדו וכו'. וזאת המעשה שמעתי מכ' אבי הרב הגאון ר' נטע שלמה זצ"ל, ששמע מאביו ר' ליבוש ז"ל, בן האשה חנה בת ר' יוסקי קדוש זצ"ל. והרב הקדוש מבאבוב זצ"ל נכד הרב הגאון הקדוש זצ"ל מצאנז, סיפר המעשה הלז גם כן, ואמר ששמע מזקיניו הקדוש זצ"ל, שבשבוע לאחר השריפה הג"ל, בליל ו' עש"ק אמר הבעש"ט הקדוש 'ברוך הבא ר' יוסקי קדוש ושאר הקדושים', ואמר שבאו לברכו בשבתא טבא (גיט שבת ביטטן). ור' יוסקי קדוש זצ"ל הי' לו בת ושמה הי' חנה, ועל מצבתה נכתב חנה בת ר' יוסקי קדוש זצ"ל, והי' לה שני בנים, האחד קראו אותו ר' לייבוש חנה"ס, והיה דיין בק"ק דזיקוב יע"א, ובנה הקטן קראו אותו ר' זיסל חנה"ס, והיה חזן בק"ק דזיקוב, וכב' אבי זצ"ל היה בנו של ר' לייבוש חנה"ס הג"ל, (ומוזכר בשו"ת דברי חיים ח"א באה"ע, חתום בין הדיינים שם), והוא סיפר לי המעשה הג"ל, שכן שמע מאביו ר' לייבוש זצ"ל זי"ע ועכ"י, עכ"ל המכתב הג"ל.

ובבית דוד מהדור"ת הוסיף בן המחבר הגר"ש ז"ל הי"ד על סיפור זה, בזה הלשון: מעשה ד' כי נורא הוא הג"ל התפרסם ביותר בשנת תפ"ח כשושנה, בכל העתונים היהודים ואינו יהודים שבמדינת פולין ושאר מדינות, איך שהשי"ת נוקם נקמת דם עבדיו השפוף, ואשר באו באש ובמים על קידוש שמו יתברך, כי משפחת הפריצה המרשעת הג"ל הי' נותנים בלי הפסק תמיד בכל שנה עשרה מעטער חיטים קודם הפסח למנהלי הקהלה בדזשיקוב לחלק לעניים, ובשנת תרפ"ח רצו בעלי משפחת הפריצה (טארנאווסקי) לפחות ושלל ליתן רק ב' מעטעה, כאשר קיימו בנפשם לא זכר את 'יוסף' וישכחהו, והקהלה לא רצה לקבל זאת, וביום ג' דחנוכה יומא דהילולא רבא של ר' יוסי הק' ושאר קדושים עמו זיעוכ"י נפל שריפה גדולה (מן השמים) על כל בתי ופאלאטץ של משפחת טארנאווסקי שמה, ונשרף הכל לעפר ממש עם תשעה אנשים, והי' לאות ולפלא בכל המדינה, וכה יעזרנו ה' ברוב רחמינו וחסדינו בגסים ונפלאות עד עולם אכ"י.

ה. הגר"ש בא על החתום בשו"ת דברי חיים אהע"ז ח"א ט' ל"א.

וכאשר קרא התנאים לקח קערה טובה מעל השולחן ושיברה, ואמר "מזל טוב לכבוד נכד רבי יוסקי קדוש זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל".

אחרי נישואיהם התיישב ר' משה ליב בצאנז עיר מגורי חמיו, וגם הוא התחבב מאוד אצל הגה"ק הדברי חיים זי"ע, אשר לימים גם בחר בו כסופרו האישי לכתוב סת"ם בשבילו.¹ [יתר עליו כאן בהגה].

זרח השמש

ויהי בשנת תרכ"ו לפ"ק בחודש השני בשמונה ועשרים בו, נתמלא ביתם של ר' משה ליב וזוגתו מרת זיסל אורה בלדת הבן זכר, וביום השמיני ללידתו ביו"ט ראשון של שבועות הכניסוהו לבריתו של אאע"ה, כאשר רביה"ק הדברי חיים זי"ע משמש כהסנדק והמוהל גם יחד, ובעת שבירך הדברי חיים ברכת אשר קידש ידיד וכו', לא שאל את ר' משה ליב כלל איזה שם יקרא לבנו, רק הכריז ברוח קדשו ויקרא שמו בישראל 'דוד בן משה יהודה' ישמח האב וכו'.²

עברו כמה שעות והדם של הרך הנמול הותחל להיות שותת עד למאוד, ולא הי' באפשרי להעמיד דם, וקראו לרופא ואמר נואש, אזי קמה אם הנער מרת זיסל ע"ה ורצתה אל הגה"ק הדברי חיים זי"ע בקול מר בוכים לעורר עליו רחמים, ואמנם לאשר כבר ישב אז הד"ח זי"ע אצל השולחן אשר

ב"ז מהמשך מכתב הנ"ל בהערה ד'.

באוצר גנזיו של נכדו הרה"ח ר' מרדכי ברוין הי"ו נמצא זוג תפילין בכתב ידו של ר' משה ליב. [ממשמעות תשובת רבנו זי"ע אל אביו הנדפס בריש הספר הנוכחי, יוצא שהיה גם עוסק בעשיית הבתים של תפילין].

בשער ספרו מתאר רבנו זי"ע את אביו בזה"ל 'הרב החסיד המופלא ומופלג בתורה וביראה עניו ויקר רוח כש"ת מו"ה משה יהודה שליט"א שליט"א מק"ק צאנז (שהי' מתגורר בק"ק ראצפערט) ועתה קבע דירתו בעה"ק ירושלים תובב"א' עכ"ל. [וראה בריש ספר נטע שעשועים מש"כ בן המחבר הגר"ש ז"ל הי"ד שבעודו כבן שנה נער תקע זקינו אבי רבנו זי"ע את אהלו בירושלים תובב"א, והגר"ש ז"ל הי"ד נולד בשנת תרס"ג לפ"ק].

ר' משה ליב נסתלק לבית עולמו בגבורות ימים ביום ט' לחודש שבט שנת תרע"ו לפ"ק, וזוגתו מרת זיסל ע"ה נפטרה ביום בדר"ח אייר (יום היארצייט של אביה ר' משה זישעס) שנת תרע"ז לפ"ק, ובאן שניהם לקבורה במרומי הר הזיתים, תנצב"ה. וראה בהקדמת רבנו זי"ע לספרו גן דוד שכתב ז"ל: וגם הורי ומורי אבותי כי בטחו בשם אלקי צורי, כבודי ומרים ראשי, אשר בעה"ק ירושלים רבות בשנים דשנים ורעננים ישבו ודברו, בשנות המלחמה הללו הלכו למנוחות ואותנו עזבו לאנחות, ויה"ד שימליצו טוב בעדינו לכפר על כל עונותינו, ולקרב קץ גאולתנו ופדות נפשנו.

אחר שעלה אביו עלה גם בנו הגדול אחי רבנו זי"ע ה"ה הגה"ח ר' נטע שלמה זצ"ל והתיישב גם הוא בעיה"ק ירושת"ו, ויהי שם לגזר וכולל שומרי החומות, ונסתלק שם ביום כ"ב לחודש ניסן שנת תרנ"ח לפ"ק, וגטמן במרומי הר הזיתים סמוך למקום מנוחת הורי. אגב מן הענין לציין, שאבי רבנו ואחיו ז"ל שינו את שם משפחתם בעלותם ארצה, ונקראו 'גריין' במקום 'שליטעל', וכן נחרט על אבני מציבותיהם.

[כמה תשובות להלכה נדפסו בספרי רבנו זי"ע מה שהשיב אל אחיו הגר"ש ז"ל בירושלים, ובסיום אחת מהנה הוא מסיים בבקשה ממנו בזה"ל: הכ"ד אחיך המברכך בזקנה ושיבה טובה, ומבקשך שתתפלל בעדי לה' במקומות הקדושים, שאזכה לישיב על התורה ועל העבודה באין מפריע, ולחדש חידושים לאמתה של תורה בבריות גוסא וכו' וכו' עד כי יבא שילה במהרה אמן, עכ"ל].

סביר להניח שקרא לו כן ע"ש בעל ההילולא דוד מלך ישראל חי וקים, אך מי יבוא בסוד קדושים.

לפני ה' במסיבת צדיקים וחסידים לא היתה יכולה לגשת אליו, והתחילה לצעוק בקול בכי גדול עד שנשמע קולה לאזני הד"ח זי"ע, ושאל מה זאת, והשיבו לו הגבאים הנה בת ר' משה זישעס באתה לעורר רחמים על בנה הנימול היום, וצוה הד"ח זי"ע שיניחו לה לבוא אצל השלחן, ושאל אותה מה שאלתה ומה בקשתה, והשיבה לו דברים כהווייתן שהדם שותת בלי מעצור והרופא אומר נואש, ענה הגה"ק הד"ח זי"ע ואמר לה 'תנה נא לי את הבינדע (השטערנטיכעל) לפדיון נפש, ולכנה אל ביתך ותעשה להילד מרחץ חם ביותר, ואי"ה יהי' לו רפ"ש מן השמים, ואל תשגיח בדברי הרופאים'.

חשה האם ולא התמהמה לקיים את דברות קדשו, ותיכף ומיד הסירה את הבינדע מעל ראשה ונתנה לפניו, ורצתה לביתה לעשות מרחץ חם לבנה הקטן, ויהי בראות המילדת את אשר האם עושה לבנה, התחילה לצעוק עליה בקול שמרחץ חם מזיק ביותר לשתיית הדם, אבל היא בעוז בטחונה בדברי הצדיק לא נטתה אוזן קשבת לדברי המילדת, רק מיהרה ועשתה כאשר גזר עליה הדברי חיים זי"ע ורחצה את הילד כראוי וכיאות, ואכן ברכת צדיק עשתה את שלה ותיכף ומיד נפסק מרוצת הדם ושתייתו, ושב הילד להיות בריא אולם בעזרת ה' שקיים גזירת הצדיק, ואחר חג השבועות קרא לה הגה"ק הד"ח זי"ע וצוה עליה שתפדה את הבינדע בעד חמשה זהובים, וכן עשתה, ואמר לה הד"ח זי"ע כי אי"ה יהי' בנך לאיש ות"ח גדול, ויהי' לו אריכות ימים.

בוצין בוצין מקטפיה ידיע

עיר צאנו גידלה שעשויעה, ויגדל הילד ויהי למופת, כי בשכלו הבהיר ובהתמדתו העצומה תפס כל דבר קשה, וילך דוד מחיל אל חיל, עלה ונתעלה עליה אחר עליה, עד שהעידו עליו כל יודעיו ומכיריו כי לגדולות נוצר, וכשהיה בן תשע שנים בלבד כבר קראוהו כולם בשם המיוחד 'דוד העילוי', והגה"ק הדברי חיים זי"ע אהב אותו מאוד וקירבו בשתי ידיים.

על ימי נעוריו העיד רבנו זי"ע בגדלותו בהקדמתו לספרו זה בזה"ל: **עלץ לבי בה' שמימי נעורי שם חלקי מיושבי בין עמודי דגרסי הוי' אביי ורבא, עוד באבי חבקתי את חיק התורה הקדושה והטהורה, ותהי' לי למשיבת נפש ולשעשועי יום יום, עכ"ל.** וכן בהקדמת ספרו בית דוד כתב לאמר: **וברוך השם אשר הי' בעזרתי מנעורי לקבל עול התורה.**

לימים חזר אביו ר' משה ליב והתיישב בעיר טארנא יצ"ו, ושם למד הנער אצל שני גדולי התורה מדייני העיר, האחד הגאון ר' מאשל דיין זצ"ל,^א והשני הגאון ר' נפתלי צבי סג"ל גאלדבערג זצ"ל.

י. בספר גן דוד (דף כד:) כותב הגר"ש ז"ל הי"ד שהגה"ק ר' יחיאל נתן הלברשטאם זי"ע אבד"ק בארדיוב היה 'אלוף נעירו וידידו' של אביו רבנו זי"ע, ואולי הכוונה שלמדו יחד בצאנו בילדותם.

יא. נראה שהכוונה להגה"צ ר' משה רפאפורט זצ"ל דומ"ץ בטארנא (בן הגה"צ ר' שבתי רפאפורט זצ"ל אבד"ק דאמבראווא) שהיה מכונה ר' מאשל. [ואולי הכוונה להגה"צ ר' משה יהודה אפטער זצ"ל ראב"ד טארנא ובעמח"ט אמרי משה].

בעמח"ס **בית לוי** עמ"ס גיטין,^ב שנקרא בפי כל 'ר' **נפתלי ר' פסח'ס**, וגם שם לא ארכו הימים עד שיצא טבעו בין הלמדנים, והיה נודע ומפורסם בעיר בשם 'העילוי מצאנו'.

פעם איקלע לטארנא הגאון האדיר ר' **יוסף שאול גאטאנזאהן זצ"ל אבד"ק לעמבערג**, והרב ר' נפתלי ר' פסח'ס בא עם מובחרי תלמידיו - ובתוכם גם הקטן שבכולם הוא דוד'ל - אל הגאון בעל השואל ומשיב זצ"ל על מגת שיבחון אותם ויתהה על קנקנם, והיה השו"מ מטייל עם העילוי הקטן ארוכות וקצרות, ואח"כ סמך שתי ידיו עליו וכך היה אומר: **זה כבר נחלץ (אסענטירט) להיות למדן גדול**.^ג

אחר הימים האלה, עקר אביו ר' משה לייב את מושבו ממדינת גאליציע יצ"ו, והלך לגור בארץ הגר בעיר **ראצפערט** יצ"ו, ומשם גלה בנו הנער דוד למקום תורה בעיר **סטראפקוב**, לישיבתו הרמה של **הגה"ק ר' משה יוסף טייטעלבוים ז"ל** שהיה לימים אבד"ק אוהעל, ושם מצא את שאהבה נפשו, תורת ה' תמימה, ושם למד בהתמדה נפלאה, בקדושה ובטהרה, ביראה וענוה, והיה למעיין המתגבר, ולבור סיד שאינו מאבד טיפה.

האיש מקדש

יצא שם דוד בכל העיירות מסביב, כי הוא בחור מושלם בתורה וביראה, ויהי בהיותו בן י"ז שנים השתדך עמו אחד הגבירים מהעירה זבארוב הסמוכה לסטראפקוב, ה"ה **הגה"ח מו"ה ר' דוד לייב טראטנער ז"ל**,^ד ויתן לו את בתו המושלמת והמחוכמת, הצדיקת והצנועה, **מרת מרים רבקה** לאשה, והיא ידעה להעריך את אישה הגדול כרם ערכו, והיתה לו עזר כל ימי חייה, ואיפשרה לו להיות עוסק בתורה יומם ולילה, ולהגיע אל שיא גבהו.

היא פתחה חנות קטנה אשר ממנה היתה פרנסת כל המשפחה, והוא ישב על התורה ועל העבודה, ומעולם לא נשמעה מפיה שום קובלנא על עבודתה הקשה, אלא קיבלה הכל באהבה ובלב שמח, ובלבד שבעלה הצדיק יעסוק בתורה, והוא לא בא אל החנות כי אם אחת לזמן מרובה, וגם אז רק גיומא דשוקא, כשהחנות היתה מלאה מפה אל פה עם קונים נכריים, כי יצא לה שם בגוים בכל העיירות מסביב, כי אשה צדקת היא הנותנת מדה ומשקל ואיכות טובה, ורבו הקונים באותה חנות מיום ליום, והיתה ברכה שרויה במעשה ידיה. ככה התנהגו עשרות בשנים, הוא עסק בתורה והיא עסקה בסחורה.

^א. בן המחבר הגר"ש ז"ל הי"ד תיארו כרבו המובהק של אביו, כמוש"כ בספרו נטע שעשועים (סימן י"ד אות י"ג) ז"ל: **ושמעתי בזה דבר נאה ומתקבל מפומי דמר אאמו"ר עט"ר הגאון שליט"א שאמר משמי' דרבו מובהק הגאון המפורס' וכו' בעמח"ס בית לוי על מס' גיטין, עכ"ל**. וראה בספרנו (ח"ב עמוד תק"ו) שציין רבנו זי"ע לדברי רבן זה.

^ב. לא ידוע מתי בדיוק אירע ד"ז, אך יש לציין שבעת הסתלקותו של הגאון השו"מ זצ"ל טרם מלאו עשר שנים לרבנו זי"ע.

^ג. רבנו זי"ע מתארו בסוף ספרו זה ובסוף ספר בית דוד בזה"ל, **הרבני המופלא ומופלג בתורה וביראה הגגיד מוה"ר דוד יהודא טראטנער שליט"א מזבארב**. וראה להלן (ח"א עמוד תי"ז) מה שהביא רבינו משמו, ומשם נראה דגבר בר אוריין הוה. חמיו היה בנו של הרה"ח ר' מרדכי טראטנער ע"ה מפריסטיק, וחתנו של הרה"ח ר' עזריאל פריעדמאן ע"ה מזבארוב.

וראה בהקדמת רבנו זי"ע לספרו גן דוד (בהגה) שקונן עליה בזה"ל: ... ביום פורים בלילה, אור ליום שושן פורים, אחר המשתה ושמחה כראוי וכיאה, באהבת רעים ובנים ותלמידים בחיבה יתירה, פתאום נהפך היום לתוגה, וזוגתי הצדיקת האשה רבה ושמה עטרה, מרת מרים רבקה ע"ה בת הרב מו"ה דוד יהודא ז"ל הלכה לעולמה, באמצע שני חי', ואשת חיל מי ימצא, רחוק מפנינים מכרה, כי היא היתה כל הגורמת והמסייעת שאשב תמיד באהלה של תורה, כי קבלה על עצמה כל הנהלת הבית והעסק של פרנסה, למען לא יהי' לי ח"ו שום מגיעה וביטול תורה, ותורה שלי באמת שלה היא, עכ"ל.

בתורת ה' חפצו

גם אחרי נישואיו היה רבנו זי"ע עוסק בתורה בהתמדה מאין כמוה, והיה שוקד על דלתות התורה יומם ולילה בלי ליאות, עד שהעידו עליו שקרוב לעשרים שנה לא שלף מנעליו מליל שבת לליל שבת. ושנים רבות אחר חתונתו נהג רבנו שהיה ער ממש כל הלילה עד הבוקר, ובילילי חורף הארוכים היה אוכל סעודת ערבית סמוך אחר תפילת מנחה ומעריב וישב על כסאו ללמוד, ולא היה זז ממקומו ולא הפסיק מלימודו אפילו לרגע קט עד עלות השחר, שאז קרא קר"ש ונח קימעא, ופעם שאל אותו חמיו: דוד! איך זה אתה יושב כל הלילה על מקום אחד ואין אתה יוצא לחוץ כלל וכלל?, והוא השיב: יאמין לי חמי שכשאני יושב ולומד אין לי שום צורך ואין לי מחשבה אחרת כי אם להבין דברי תורתנו הקדושה, דברי הש"ס ודברי רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל.

וכבוד התמדתו היתה גודל קדושתו ויראתו, והיה מדקדק בקלין כבחמורין, וכל דבריו היו ספורים, ואף שקירב כל אדם בסבר פנים יפות וגם התעניין בכל צער ודאגה של כל יחיד, ועמד לימין אביו בגופו בממונו ובעצתו, אעפ"כ מעולם לא דיבר שפת יתר אלא כמה שהיה נחוץ לגמור הענין, ותומ"י שב לאהלה של תורה ולמד בשקידה רבה, ולא זז ממקומו אלא לדבר מצוה, וכשבאה לידו עסק בה בשמחה רבה כמוצא שלל רב.

תורתו מכרזת עליו

לאט לאט ידעו כל בני העירה כי איש קדוש שוכן בקרבם מלא וגדוש בתורה וחכמה, וכל מעשיו לשם שמים, עמדו ומינהו נשיא וראש הקהל עליהם, והוא קיבל עליו בתנאי מפורש שלא יבטלו אותו מלימודיו כי אם כשדבר נחוץ מעניני הקהלה יעמוד על הפרק, והם הסכימו לדבר ואדעתא דהכי מינהו, וכשנקרא להופיע לאסיפת טובי העיר, היה יותר שומע מאשר מדבר, וכשהוברר בעיניו הענין שהיה עסוקים בו, חיוה את דעתו בדברים אחדים ובדברי חכמים אשר בנחת נשמעים, ומעולם לא אמר קבלו את דעתי, ומיד שב אל ביתו ואל תורתו אשר לשם לבו שואף זורח, והיו אנשי העיר מקבלים את דעתו כמפי האורים בידעם שכל מעשיו לשם שמים.

רבינו מאוד מאוד היה שפל רוח ונחבא אל הכלים, ולא ידע איש את גבורתו בתורה, כי אם הרב אב"ד דק"ק זבארוב, ורבנים אחדים שאיקלעו להתם והשתעשעו עמו בתורה, המה ראו כן

תמהו על עוצם בקיאותו בכל מקצועות התורה, ויהי כי ארכו הימים גודע ביהודה ובישראל כי איש גדול וקדוש יושב בהעירה זבארוב יצ"ו, והתחילו להריץ אליו אגרות מערים ואמהות בישראל כגראסווארדיין ואוהעל ועוד שהם רוצים לקבלו עליהן לרב אב"ד של עירם, וגם פסקו לו ממוון וכבוד הרבה, והוא השיב את פני כולם ריקם, ועל שאלת ב"ב ומכיריו אמר: וכי דורש דמי"ם אנכי או לכבוד אני צריך, נפשי בחלה בדברים הללו, נפשי חשקה בתורה, ופה בזבארוב אוכל לישב בהשקט ובמנוחה על התורה ועל העבודה.^{טו}

אמנם ברבות הימים רבו עליו אנשי זבארוב בטענה שיקבל עליו לדון ולהורות ולא יכבוש את נבואתו, באמרם אליו ולא יהא אלא כתלמיד שהגיע להוראה, ויהי כדברם אליו יום יום, שמע עליהם ואמר שיתחשב בדבר, ומיד החליטו מנהלי הקהלה לקבלו לדיין עליהם, ורבינו קיבל על עצמו להיות מורה ודאין והוא בן עשרים שנה,^{טז} אמנם אך ורק חנם אין כסף כי היה שונא בצע, והיו באים אנשים מערים קרובות ורחוקות להתדיין לפניו, כי כולם ידעו והכירו בו שהוא דן דין אמת לאמיתו ואינו נושא פנים לאיש, ורק האמת הצרופה נר לרגליו. והיה יושב עם הרב אב"ד דזבארוב בצוותא חדא, וכשבאו בעלי הדין לפניו והיו מניחין מעות פסק דין על השולחן כנהוג, היה רבינו מוליך בידו את המעות על השולחן סמוך למקום הרב אב"ד שהוא יזכה בהם, אבל הוא עצמו לא נהנה מהן אפילו פעם אחת.

סופה לקיימה מעושר

בהתקופה אשר שימש רבנו זי"ע כדומ"ץ וראש ק"ק זבארוב, לא היו כל העיתין שוין בעסק פרנסתו, כי בתחלת ימיו קיים את התורה מעוני, כנ"ל שלא נהנה מקופת הקהל אף ששירת בקודש לפניו, והיה צריך להתייגע על המחיה ועל הכלכלה,^{יז} והגם שאשתו הצדיקת ע"ה עשתה כל מה שביכלתה להביא טרף לביתה, כנ"ל מדברי רבנו זי"ע בקוננו עליה 'כי קבלה על עצמה כל הנהלת הבית והעסק של פרנסה, למען לא יהי לי ח"ו שום מגיעה וביטול תורה'.

^{טו.} ראה בהקדמת רבנו זי"ע לספרו בית דוד שכתב ז"ל: ברוך השם אשר הי' בעזרתי מנעורי לקבל עול התורה, וח"ו לא על מנת להיות רב או מורה, ע"כ.

^{טז.} ראה בשער הספר נטע שעשועים לבנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד שכתב שרבנו זי"ע שימש כדומ"ץ זבארוב ל"ו שנה, ומאחר שידוע שעבר לק"ק מונקאטש בשנת תרפ"ב לפ"ק כדלהלן, זאת אומרת שהתחיל לשרת בקודש בק"ק זבארוב בשנת תרמ"ו לפ"ק, וכאמור למעלה נולד בשנת תרכ"ו לפ"ק.

^{יז.} ראה מזה עוד בקונטרס 'בני דוד הנאמנים' שכתב בתו"ד בזה"ל: וכ"כ נוכל להמליץ ג"כ על הגאון המובהק והמפורסם כקש"ת מוהר"ר דוד שליססעל זצללה"ה שהי' עוסק במשא ומתן באמונה ונהנה מיגיע כפיו כל השנים שהי' דר בזבארוב יצ"ו, ואף כי תיכף אחר חתונתו בהיותו עוד צעיר לימים פחות טובא מבן עשרים נתעטר בכתר הדיינות שמה להורות ולדון, עכ"ז לא לקח מידם שום מנחה ומתנה, ואף גם לא פרס השבוע, רק שימש לכל בני העיר בהוראות שבקדושה חנם אין כסף שנים הרבה, ולמרות חבילי טרדון אשר סביב שתו עליו בעסקיו ובמסחריו היה יושב ועוסק בתורה כל הלילה עד אור הבוקר ממש, כמו שיתנו עידיהוון חיבוריו היקרים שהדפיס חיבורו 'אמרי דוד' על תרי"ג מצות בהיותו כבן ארבעים שנה, וכותבים עליו שרי המסכימים הגה"צ בעל מעשי למלך מווייטצען ובעל ערוגת הבושם ושארי גאוני ארץ זצללה"ה כעל אחד מהיותר גדולים, וכל זה עמדה לו גודל התמדתו בתורה ועבודה, בקדושה ובטהרה, כחשיכה כאורה, עכ"ל.

מ"מ גם על רבנו זי"ע נגזר לאכול לחמו בזיעת אפו, כמוש"כ בהקדמתו לספרו בית דוד, זה לשונו:

ואל יאשימנו אם ימצא בו שגיאה מפני חסרון ידיעה, כי רק הטרדות למחיה ולכלכלה היתה המניעה, כי כפלים היתה היגיעה כי מעודי ועד היום לא שקטתי ולא נחתי מגודל טרדות הפרנסה, ואף כי כבדה עלי מחייתי אחזתי ולא ריפיתי לקבוע עתים לתורה ושכמי הטייתי והקדשתי עתותי, וכו', ואפשר ממני תולעה ורימה ילמדו להגות עם דרך ארץ בתורת ד' תמימה.

אמנם נאמנה עלינו הבטחת חז"ל כי המקיים את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר, ואכן לבסוף זרחה לו שמש ההצלחה ועלו והצליחו עסקיו, והיה הון ועושר בביתו, כמוש"כ בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד (סוף ספר בית דוד מהדו"ת) בזה"ל:

הנה כפי ששמעתי מפה קדשו דאדמו"ר הגה"צ הכ"מ זצל"ה הי' בעיניו החידושים על מסכת חולין - 'הון דוד וחידושי הרדב"ז' [ר"ת רבינו דוד בן זיסל] נקראים - חביבים מאוד, כי בעת שלמד מסכת הג"ל שיעור עיון, נתקיים בו בעז"ה דברי המשנה בפרקא דחסידא (אבות פ"ד מ"א) כל המקיים את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר, כי ברכו ה' אז בעושר ורב אושר למען קיים 'ויהי דוד עושה צדקה ומשפט יחד ביותרת הכבוד', ושימש בני קהלתו אז בעיר זבארוב חנם אין כסף - ככל השנים שישב שם מקדם כולן שוה לטובה - בתור רב ודיינא וגם ראש הקהלה בשלשלות זה"ב יחדיו, כרצון כל יראיו יראי השם, ומה"ט קרא ספרו 'הון דוד' להראות לרבים כי זה עיקר הונו ולא ח"ו ממונה, ואף כי טרוד הי' במילי דמתא ובמסחרו הטוב, לא איבד ח"ו לילה אחת מבלי להיות נעור ממש עד אור הבוקר בקבועת השיעורין דאורייתא, ולחדש חידושין לאמתה של תורה, אשרי עין ראתה כל אלה.

גומל חסדים טובים

נגדלותו בתורה ובהוראה כן היתה גדלותו בחסד ובצדקה, כי פתו היתה מצויה לעוברי דרכים ולבני עירו העניים והאביונים, ופזר נתן לאביונים בגלוי ובסתר, ורבו כמו רבו סיפורי טובו וחסדו של רבנו זי"ע, וגם זוגתו הצדיקת ע"ה אשת חבר כחבר היתה שולחת את בנותיה בכל יום ששי אל עניי העיר, ופרסה מטפחת גדולה על שוקן, ותחת המטפחת סל טעונה חבילות חבילות אוכלין, להביאן אל עניי פלוני או אלמנה פלונית.

במיוחד מוזכר לשבח מעשה הצדקה והחסד אשר עשה הוא וביתו בימי מלחמת העולם הראשונה ואחריה. עוד בימי זעם המלחמה, כשהיו חיילים יהודים עוברים דרך העיר זבארוב, היו בנות רבנו זי"ע עומדות על אם הדרך וסל מלא ביד כל אחת מהן, והושיטו לכל חייל יהודי צידה לדרך. ובתום המלחמה, כשנשארו הרבה חיילים רוסים שבויים במדינה, היה בית רבנו זי"ע

פתוח לרווחה, וכל חייל יהודי שבוי היה נכנס אל הבית בכל זמן שירצה כבן הנכנס לבית אביו, ישב ואכל והטיב לבו, והכל בסבר פנים יפות ובשמחת לב, ולא עוד אלא שפעמים רבות אירע שבאו הרבה חיילים לבית דוד בפעם אחת ולא היה מן המוכן די להם ולבני הבית גם יחד, אז נתנו להחיילים כל אשר להם, ואנשי הבית המתינו עד אשר ממרחק יבוא לחמם. וכן הוזיל אז רבינו זי"ע מכיסו הון רב לטובת בני העיר, כי אחרי המלחמה נשארה העירה זבארוב חריבה ורוב יושביה עניים.

בחורף שנת תרפ"ו לפ"ק נסתלק גיסו הרה"ג ר' מאיר טרשענסנאווער ז"ל דומ"ץ בק"ק גריבוב שבגאליציע, והשאיר אחריו שלשה בנות יתומות מאב ואם באין משען ומשענה, והבכירה כתבה אל דודה - רבינו זי"ע - אגרת תמרורים ממצבם הקשה, ושאלה ממנו עצה ותושיה מה לעשות, ולא אחר רבינו לכתוב לה תומ"י שתבוא אליו, והוא יהיה לה לאב ושיאנה להגון לה, וכן עשה בעזרת בניו וחתניו הנגידים, ויש לציין שבעת ההיא היו עדיין שתי בנות רבינו בתולות בביתו, והוא השיא את היתומה בראשונה ורק אח"כ את בתו הוא. ואח"כ הוסיף עוד לקחת אל ביתו גם את אחותה הצעירה והשיאה ג"כ בכבוד, ולאחרונה אחותה השלישית והשיאה ג"כ בכבוד.

וכן היה שוקד כל ימיו להיטיב עם הבריות ולעשות עמהם חסד וצדקה, ולזה חנך את בני ביתו הקטנים עם הגדולים, וכמסופר שבחצר ביתו של רבנו זי"ע היה דר איש תמים ויר"א ר' צבי הי"ד והיה מתפרנס מחייטות, פעם פגשו רבנו זי"ע בפרוס איזה חג כאשר היה עמוס במלאכה מרובה לצורך החג, וכדרכו שאל בשלומו ועל מלאכתו, השיבו החייט ואמר כי זה כמה לילות אשר הוא ואשתו נעורים כמעט כל הלילה ותופרים, והוסיף לשיח לפניו דאגתו שאעפ"כ הנו מתיירא שמא לא יוכל לגמור המלאכה במועדו על יו"ט הבעל"ט, בלילה ההוא כאשר חזר רבנו זי"ע לביתו, קרא לשתי בנותיו אחרי סעודת ערבית וסיפר להן מה שאמר לו החייט ר' צבי בהיות הבוקר, שהוא מתיירא שמא לא יוכל לגמור את מלאכתו בעתו ובזמנו, ואמר להן על כן לכנה בנותי ותעזרנה נא לו לתפור בכל לילה איזו שעות, וכן עשו בנות רבנו זי"ע שהיו יושבות אצלו כמה לילות עד ערך שעה שתיים אחר חצות, ומני אז היה להן למנהג קבוע בכל שנה סמוך ליו"ט של פסח ושל ר"ה, להיות עולות ובאות למעונו של החייט לסייעו במלאכתו בלי שום תשלום שכר.

מדת טובו ורחמנותו הגיעה לכל, מחוטב העצים עד שואב המים, והרי עוד דוגמא קטנה לתכונת נפשו הטהורה: פעם בעת שהסיב רבנו זי"ע לאכול בסעודת גישואין עם אורחים רבים שהתכנסו שם, הלכו כל האורחים ליטול את ידיהם לפני הסעודה, ושאוּבו להם מלוא הכלי מים מן הדלי, אולם לא כן רבנו זי"ע ששאב לעצמו רק כחצי כלי מים ושפכן בדקדוק על אצבעותיו ולא על הזרוע, ובאמצע הסעודה שאלו אותו מדוע צימצם כל כך במים ולא שפך כלי מלא כנהוג, והוא השיב בתמימות כמתנצל על חטאו, ואמר ראה ראיתי את העלמה המשרתת יוצאה לשאוב מים ובשובה מן הבאר וכדה על שכמה, והנה קומתה כפופה מגודל המשא, ולא רציתי לשפור מים הרבה על חשבונה.

בצל הגה"ק משינאווא זי"ע

כאמור למעלה היו הורי רבנו זי"ע אדוקים באילנא דחיי מרן הגה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע, וזכה רבנו זי"ע להימהל על ידי ועל ברכי הרה"ק מצאנז זי"ע, וכן זכה לחסות בצל קדשו בילדותו בהיותו מתושבי עיר צאנז יצ"ו.¹ כאשר נתגדל רבנו זי"ע התדבק גם הוא בזרע קדשו של הרה"ק זי"ע ה"ה בנו בכורו מרן הגה"ק הדברי יחזקאל משינאווא זי"ע, והיה נוסע לעתים תכופות לקבל את פניו ולהתאבק בעפר רגליו.

מקובל שמתחלה הוליד רבנו זי"ע כמה בנות ובן לא היה לו, ופעם כשהגיש פתקא ופ"נ לרבו הק' משינאווא זי"ע, שאל לו רבו מפני מה לא הזכיר בקשה להיפקד בבן זכר, השיב רבנו זי"ע כי טוב לו מה שהקב"ה בוחר לתת לו, אמנם הגה"ק משינאווא זי"ע לא קיבל את דבריו, והורה לו להוסיף בהפתקא להיפקד בב"ז, וכך הוה שלתקופת השנה נולד לו בנו הראשון, ואולם ביני לביני נסתלק הרה"ק משינאווא זי"ע לחיי עלמא, ובכן קרא רבנו זי"ע להרץ הנולד בשם 'חיים יחזקאל', ע"ש אב ובנו הרה"ק מצאנז זי"ע והרה"ק משינאווא זי"ע.

וראה עוד מש"כ הגה"צ אבד"ק סאמבאטהעלי זצ"ל בהקדמתו לספר דרשות לחם שלמה (אות ל"ה) ז"ל:

אספרה לדור אחרון מה שסיפר לי בבחרותי הגאון האדיר המפורסם מו"ה דוד שליססעל זצ"ל ראב"ד דק"ק מונקאטש בעהמ"ח ספר גן דוד, אמרי דוד, ובית דוד, (בעת שלקחתי ממנו הורמנא), כי בצעירותו לקח חבל באסיפה גדולה של רבנים שהיתה בעיר לעמבערג בענין הכולל א"י של גאליציען, (שבחרו אז לנשיא את בנו של מרן הכת"ס ז"ל ה"ה הרה"ג וכו' מו"ה יצחק ליב סופר זצ"ל מדורוביטש בעהמ"ח ס' סופר מהיר),² ולקחו חבל שם גאוני וצדיקי עולם כמו הגה"ק בהעמ"ח דברי יחזקאל משינאווע זצ"ל, והגה"ק מהר"י מבעלזא, והגאון מהרש"ם מבערזאן זצ"ל, ועוד גאונים וצדיקים, והוא [=רבנו זי"ע] היה אז אברך צעיר לימים, ועמד מאחורי הרבנים סמוך למרן משינאווא זצ"ל, וכו', והלך מרן [משינאווע] ז"ל וכו' עם מלווי ועם עוד חסידים, וגם הגאון ר' דוד ז"ל הנ"ל הלך אחריהם, וכו', עכ"ל. [ועע"ש מה שסיפר רבנו זי"ע על הרה"ק משינאווא זי"ע, אכ"מ].

יח. בספר רבבות אפרים (ח"ד עמוד מ"ח) העתיק מש"כ הגר"ש ז"ל הי"ד בספרו שלחן נגד צוררי (עמוד קע"ד) ז"ל, שמענו ג"כ מזקני ת"ח שהי' רגילים בבית אדמו"ר הרה"ק בעל דברי חיים זצלה"ה זי"ע שבעינים ראו פעמים רבות אין מספר שהגביה רבינו הד"ח רגליו הקדושים על הספסל בחליצת נעליו, ומעולם לא שמעו ולא ראו שיטול אח"כ ידי הקוה"ט, עכ"ל. והוסיף על זה ברבבות אפרים (ולא ציין מי גילה לו רז זה) בזה"ל: וכן סיפר אביו הגמו"ה דוד שליססעל ז"ל יליד צאנז, דכשהי' בימי נעוריו תחת השלחן של רבה"ק בעל דברי חיים ראה כמ"פ בעת השלחן שחלץ מנעליו ואח"כ נעלו, עכ"ל. [ומש"כ שם שרבנו זי"ע הי' בן ט"ז בעת הסתלקות הד"ח, אינו נכון, כמוש"כ רבנו זי"ע עצמו בהקדמת ספרו זה כמה ימי חייו].

יט. מכתמא הכוונה להאסיפה בלאנצוהט (ולא בלעמבערג) בשנת תרנ"א לפ"ק שאז נבחר ר' יצחק ליב הנ"ל.

יצא טבעו בעולם

אף שהיה קטן בעיניו, כבר נתפרסם לגדול בישראל, ומכל פנות העולם דרשו ממנו את דבר ה' זו הלכה, והיו לו חבילות גדולות של שאלות שהריצו אליו מכל מדינות אשר דבר ה' ודתו מגיעים, ומן העתקות התשובות אשר השיב עליהן לרבנן ותלמידיהון דבכל אתר ואתר. וכן אתה מוצא בספרי השו"ת של בני דורו שכולם מזכירים את שם רבינו זי"ע בסילודין.

ובקונטרס 'בני דוד הנאמנים' נאמר עליו בזה הלשון:

כ"ק הגה"צ מהרד"ש זצלה"ה אשר כל יודעיו ומכיריו יעידון ויגידון שהי' גאון גדול חריף עצום, אילן הנוטע לרבים פירותיו מתוקים וערבים, וכו', והי' מובהק בהוראה הלכה למעשה להשיב תשובות לרבים למרנן ורבנן כדת של תורה בחיבה יתירה, וכל שאלה אשר לפניו הובאה מכל קצווי תבל, בקלות וחמורות עמוקות וטמורות הי' קולע אל השערה לדמות מילתא למילתא למצוא מקורו בש"ס ופוסקים להוציא הלכה לאורה.

ועובדא הוה שנזדמן הגאון ר' אליעזר סילווער זצ"ל אבד"ק סינסיגעטי אצל בת רבנו מרת מלכה בילא זילבער ע"ה בעת ביקורו במחנה שארית הפליטה באוסטריא, והי' כאשר אך שמע שם אביה, נפתע ואשתומם כשעה חדא ושאל, האם הי' דר בעירה זבארוב, וכאשר אישרו לו כי אכן הי' איתן מושבו שמה, קם מעל כסאו ופנה לה ואמר: מפני בתו של הרב רבי דוד שליססעל ז"ל אני קם, ידוע תדעו כי יותר מאשר אתן ידעתן את אביכן, ידעתי אני את גדלו בתורה, כי הי' גאון עצום, והוא הי' אחד משלשה גדולים בהונגריא אשר זה יותר משלשים שנה החלפתי עמם מכתבים בעניני הלכה ובפלפולא דאורייתא, אתן באמת בתו של אדם גדול מאד.² וכן ידוע פתגמו של הגאון הנ"ל שהי' אומר 'חד רבי חיים עוזר יש לנו בוויילנא, וחד רבי דוד שליססעל יש לנו במונקאטש!'.³

גם יוסף שאפאטשניק מלונדון שיזם להוציא ש"ס הגדול שבגדולים עם חידושים וביאורים מכל גדולי ישראל, ראה ברבינו דמות הולמת לעמוד בנשיאות יוזמתו, והי' תולה תמונת רבנו זי"ע על הפרסומים שפירסם בין שארי רבנים מפורסמים בגאונותם (בעיקר מן המשמאילים), ובחלק הראשון של 'הש"ס המסביר' עמ"ס ברכות הכניס בסופו איזהו הערות קצרות מרבנו זי"ע תחת הכותרת 'מגן דוד' ע"ש, וכבר ידוע שמתחלה לא עמדו גדולי ישראל על טיבו של השאפאטשניק הזה ומטרתו, ונתנו לו מחידושיהם על מגת שידפיסם ויפיצם על פני תבל, ואכ"מ (ראה ישורון י"ב, תשל"ד).

כ. לאחרונה נתגלה אגרת ששלח רבנו זי"ע אל הגר"א סילווער ז"ל בחודש הסתלקותו, ובתוך דבריו מזכיר רבנו זי"ע את דבר התכתבותם בד"ת בשנים קדומים, וזה לשונו: ידידי הדגני אשר זה לפני כו"כ שנים, עוד מעיר זבארבא וגם מכאן עיר מונקאטש יצ"ו, היינו קשורין בקש"ר עליו"ן דאורייתא, בחידושים ושו"ת להלכה, ופלפולא חריפתא, כת"ח שבא"י הנוחים זל"ז באהבה וחיבה, עכ"ל.

בשנת תרס"ח לפ"ק הוציא רבינו זי"ע לאור עולם את ספרו הראשון 'אמרי דוד' על תרי"ג מצוות, והלומדים קיבלו את ספרו באהבה רבה, ושבחוהו רבנן ביציבא, וכדרך המחברים בימים ההם נסע רבנו זי"ע בעצמו עם ספריו מעיר לעיר וממחוז למחוז, ובכל מקום בואו השתעשעו עמו הרבנים ויושבי על מדין והלומדים בשעשועין דאורייתא, והשתוממו על המראה ואמרו כי אמנם גם בספרו נראה שמחברו אדם גדול בתורה הוא, אבל אחרי השתעשעם עמו יחד כולם ענו ואמרו שיותר ממה שכתוב בספרו טמון בקרבנו, כי הוא בקי ממש בכל מקצועות התורה ובפסקי הלכות, וה' עמו והלכה כמותו.

על כסא מרומי קרת

בשנת תרפ"ב לפ"ק עלה רבינו זי"ע לכהן פאר כחבר בי דינא רבא בעיר הגדולה לאלקים **מונקאטש יצ"ו**,^{כא} ובהמשך הימים (כפה"ג בשנת תרפ"ח לפ"ק) אף גידלוהו משל אחיו ועשו אותו לראש הבית דין.^{כב} אמנם תנאי הותנה אותו צדיק שלא יקבל את משרת הדיינות בעיר מונקאטש אא"כ יתייסד שם ישיבה שיוכל ללמד תורה לבחורי חמד, וזאת בודעו כי בעיר רבתי עם כזאת הרי שמבלעדי זאת יבטלוהו מלימודיו בכל עת ועונה, ואכן לא ארכו הימים אחר שהתיישב רבנו זי"ע במונקאטש עד שנפתח שערי הישיבה הרבתי 'דרכי תשובה',^{כג} אשר בין כותליה העמיד רבינו תלמידים רבים ונכבדים שגידלם וטיפחם על שדי תבונתו.

וכל זאת מלבד עול הקהלה הקדושה שנשא על שכמו, כי היה עסוק ברוב שעות היממה

כא. זכר לדבר נמצא בקובץ הפרדס (אייר-סיון תרפ"ב) ברכה מאת העורך, וזה לשונו: הנני מברך ברכת מז"ט כבוד יד"ג הרב הגאון המפורסם החור"ב סוע"ה החסיד מו"ה דוד שליסעל שליט"א לרגלי התקבלו לרב ומו"צ בעיר מונקאטש, אשר מלפנים ה' רב בעיר זבארוב, מח"ס אמרי דוד ובית דוד וגן דוד, יגדל כסאו ויעלה מעלה מעלה ותירום ריש' אכולי כרכא. דברי שמואל אהרן (הג"ל) [פרדס].

כב. מתחלה בעת ביאתו שימש אז כראש הבי"ד הגאון ר' אהרן ווייס ז"ל שהיה מלפנים אבד"ק בנעדיקאוויץ, ויש כמה מכתבים בחתימת הבי"ד שהגר"א הנ"ל חתום כראב"ד ורבינו זי"ע חתום בין שאר הדיינים, ואח"כ ניתנה העטרה ותהי על ראש דוד, ומאז שימש רבנו זי"ע כריש בי דינא רבא עד יום מותו, ואחריו עברה המשרה למשנהו הגרמ"ז זעלצער ז"ל. [וקצת לפלא שבהקדמת ספר מדרש אהרן להאבד"ק בנעדיקאוויץ הנ"ל כתב שם חתנו עליו כי נהג את נשיאתו ברמה עד סוף ימיו (שנת תרצ"ג לפ"ק), ואמנם אנו מוצאים בכמ"ק את רבנו זי"ע חתום כהראש בי"ד כבר חמשה שנים לפני פטירת קודמו במשרה זו].

כג. ראה בירחון מפתח 'החיים' (שי"ל תחת ביקורו כדלהלן) מחודש חשון תרפ"ג, ז"ל: מר"ח חשון שנה זו נתיסדה במונקאטש ישיבה מפוארה תחת השגחת הרהגה"ק אדמו"ר אב"ד דפה שליט"א, וראש הישיבה הוא הרהגה"ג מוה"ר דוד שליסעל דיינא רבא ומו"ץ דפה, ומשנהו הרב המה"ג מו"ה חיים שרייבער בן הה"ג אבד"ק ברעזנא שליט"א, ע"כ.

וראה בהקדמת ספר 'מסעות ירושלם' שי"ל ע"י הישיבה בשנת תרצ"א לפ"ק, שכתבו זם בתו"ד ז"ל: כמו כן הדיבור יוצא מבין שני רבותנו, דייני גולה, אשר מתורתם משקים ודולים, עדרי צאן קדשים, תלמידי ישיבתנו, ה"ה ראשונה הרה"ג המובהק וכו' מוה"ר דוד שליסעל שליט"א, ומשנהו הרה"ג וכו' מוה"ר חיים שרייבער שליט"א, דיינים מומחים דפה קהלה, הלא הם יעמדו לסעד ולתמן בלימודי שיעור פשוט ולימודי יורה דעה, ובראשם כ"ק אדמו"ר הגדול והמובהק מרן שליט"א, אלה רבותינו המה נצר מטעי ישיבתנו, להיותה על ידיהם 'ישיבה שיש בה סמיכה' 'ישיבה של מעלה' במעלות ומדות עילאות, כך הוא דרכה של תורה שלמה שלנו, שתלמידי ישיבתנו מקבלים ונהנים מזיו זוהר 'אוריין תליתאי' 'על ידי תליתאי', ושלוש אלה ל"ו יעשה רושם גדול בלב התלמידים להשאר חקוק בלוח לבם ידיעת התורה ואהבת ה', ע"כ.

לשפוט את העם שהיו ניצבים עליו מן הבוקר עד הערב להתדיין לפניו, ולהורות דעה בכל שאלה שנזדמנה לפני כל קטן וגדול, ולעתות ערב היה דרכו בקודש להשיב דבר ה' זו הלכה לכל הדופקים בשערי תשובה מן הקרובים ומן הרחוקים. וכלשון רבנו זי"ע בסיום אחת מתשובותיו:

והיות שאני מוטרד גדול הא במילי דשמיא והא במילי דמתא, כמעט כל היום בבי דינא רבא, ובלימוד השיעורין דאורייתא עם בני הישיבה רבתי, תלי"ת יותר משני מאות בחורים מופלגי התורה שיחי, וגם לרבות בלילות להשיב לשואלי דבר הלכה תשובה מאהבה כדת של תורה.

וכן היה עוסק הרבה בסמיכה דרבנן, לתת הרמן ורשותא לצורבים מדרבנן להורות ולדון בישראל, לאחר אשר תהה על קנקנם ומצאום ראויים לאותו איצטלא, וכאשר חקקו בנוסח מציבתו 'נתן עוז ותעצומות למאות תלמידים ורבנים'. וכן גם כתב עליו בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד (ראה להלן) 'ועיטר תלמידים יותר ממאה בהורמנא דמלכא היתר הוראה'. [וראה במכתב שכתב הגה"ק המנחת אלעזר זי"ע אל בעל השרידי אש, וזה לשונו: איני גותן התרת הוראה לשום ב"א זה יותר מעשר שנים, רק הבד"צ גותנים בזה להראוי, ובפרט הרב הגאון מ' דוד שליסעל ג"י דומ"צ, ואליו יפנה בזה, עכ"ל]. וכיוצא בזה אנו מוצאים כתוב בקונטרס 'בני דוד הנאמנים' בהספד על רבנו זי"ע, זה לשונו:

וכל מגמתו ומטרת חפצו היה להגדיל כבוד התורה"ק ולהאדיר הודה ולהפיצה בין כל מפלגות העם, גם לבני פשוטי הערך, וכמה וכמה עשרות בחורים ואברכים מבני עניים שמהם תצא תורה, וגם מבני עשירים הבעלי בתים, שהגיעו למדרגת בעלי הוראה ע"י השתדלותו, שהעיר אותם לזה, ועיטרם בכבודו ובעצמו 'בכתר התרה' אשר הולמתם והושיבם על כנם כסא הוראה.

במונקאטש התנהג רבינו זי"ע בכל דרכיו כאשר התנהג בזבארוב, היה עניו ושפל בירך, אוהב את המקום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, והיה מקבל כל אדם בסבר פנים יפות, וממשכורתו הדל היה עושה צדקה וחסד יותר מכפי כוחו.

על הרכב הבי"ד במונקאטש בשעתו, אומר היה המרא דאתרא הגה"ק המנחת אלעזר זי"ע בהלצה, שלא תיתכן שתצא מהם שום מכשול ותקלה ח"ו, וגימוקו עמו שיש ג' סיבות שגורמים לעוות הדין ח"ו, א' מחמת חסרון ידיעה שנעלם מעיני הדיינים איזה הלכה בשו"ע ובגו"כ במקומות גדחים, וחסרון זה אין כאן לגודל בקיאותו של רבי דוד שליסעל ז"ל שלפניו נגלו כל תעלומות חכמה, חסרון שני יכול להיות שלפעמים הבעלי דינים מרמים את הדיינים שיבינו אחרת ממה שהיה באמת כדי להטעות הדין לטובתם, וחסרון זה ג"כ אין כאן לגודל פיקחתו של הדיין השני רבי מנחם ווייס ז"ל שבחכמתו יכול לתפוס את הרמאויות שעושים הבעלי

כד. ומן הענין לציין שדרכו היה במעוט שינה אחר צהרים, והיה מזהיר לב"ב שאם בוא יבוא איש ואשה תיננק ותיננקת לשאול איזה שאלה, תומ"י יעוררו אותו משנתו, וכן עשו תמיד עפ"י צוואתו.

דינים, וחסרון שלישי הוא השוחד והנגיעות אשר יעוות עיני חכמים, וחסרון זה ג"כ אין כאן לגודל חומרותיו של הדיין השלישי רבי מאיר וואלף זעלצער ז"ל שהיה מתרחק מכל חשש רחוק של נגיעה כלשהו.

מן הענין לציין שרבינו היה ידוע בכחא דהתירא, וכלשון בנו הגרנ"ש הי"ד בהקדמתו לספר גן דוד: הנה דרכו של עט"ר כ"ק אאמו"ר זצללה"ה הי' מבלי להיות מיראה הוראה לגמרי, רק כל היכי שהי' לו ראי' וסייעתא מן הגמ' יצא לעין כל בכחא דהתירא, וכו', כנודע לכל באי שער עירנו יצ"ו, עכ"ל. עד שהיו אומרים במונקאטש בהלצה שאם רבינו הטריף עוף אזי אסור להשליכו אפילו לכלב.^{כה}

דיין האמת

כאמור נעשה רבינו לתל תלפיות שהכל פונים אליו, ורבים השכימו לפתחו שישפוט ביניהם, וכאשר יגזור יאמר כן יקום וכן יעשו, ורבים היו שסיפרו שעמדו לפניו בדין וגם יצאו חייבים בדינם, ולא היה להם שום תערומות עליו, כי ראו ונוכחו שאך האמת היתה נר לרגלו, ושהיה דן דין אמת לאמיתו.

וכך תיאר דבר זה אחד מחשובי בני העיר מונקאטש בהספד שכתב על רבנו זי"ע (קונ' בני דוד הנאמנים):

וביותר ציין את עצמו במידת אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, כי מיום שהבריק כוכב המאיר הזה למנהיג בית וועד הביד"צ בעירנו יצ"ו שקטה העיר מכל ריב ומצה, כי הוא ברב ענותנותו כהלל, היה נפש השוה לכל, וחכמת אדם תאיר פניו, ובמתנותיו וברב חכמתו שעמדה לו, לא בא כמעט בשום פעם לידי שבועה וכדומה בין הבעלי דין, כי בנעימות דיבוריו ושיחותיו עלה בידו להפשיט בין הבעלי ריב שבאו לפניו, ויצאו בשלום, והי' דוד בכל דרכיו משכיל וד' עמו.

בחכמת האלקים אשר בקרבו הצליח רבינו לפתור הרבה מבוכות סבוכות, ובתחבולות עשה לברר האמת לאמתו, וכאשר סיפר עד ראייה שהיה נוכח פעם כשבאו סיטונאי וחנוני להתדיין לפניו, הראשון תבע מן השני יותר משלשת אלפים כתרים (מטבע המדינה), בטוענו שהוא

כה. וכן סיפר חכ"א שעשה שימוש בהוראה אצל בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד, שפעם באה אלמנה עניה להציע לפניו שאלה על עוף, הגרנ"ש ז"ל הי"ד עיין בה ולא מצא טיב טעם להתיה אך בחוסו עליה אמר לה שתלך ותביא את העוף לפני אביו רבנו זי"ע אולי יכשירנה, והוסיף לבקש ממנה שבדרכה חזרה תחזור אליו ותודיעהו מה שהורה חכם בבשה, ויהי כאשר חזרה לפניו ואמרה לו כי רבנו זי"ע התיר את העוף, התבטא אז הגרנ"ש ז"ל הי"ד 'אוי, האט ער ברייטע פלייצעס!'

דוגמא לקולא ממנו זי"ע תראה בקונטרס 'כנפי נשר' שבסוף שו"ת טללי אורות שהעתיק שם תשובת הגרנ"ש ז"ל הי"ד, וכתב שם בתוה"ד בזה"ל: אך לענין כשיש אצבע חמישי על רגל בלבד, שכתב הרב ר' יונה הנ"ל שמתדיין זאת בקראקו, ואינם אוסרים רק כשיש על ב' הרגלים, הנה זה אמת שבקראקא פוסקין כן, ודברתי מזה עם כאא"א עט"ר הגאון המובהק שליט"א [זצללה"ה], ואמר לי שלעת הצורך ולכבוד שבת גם הוא פוסק כן, עכ"ל.

שלח סחורה להחנוני מדי שבוע בשבוע, והיה דרכו של החנוני לשלם תומ"י בעד הסחורה שקיבל, אלא שהרבה פעמים הפחית סכום קטן של חמשה או עשרים כתרם וכדומה מן הסכום המגיע בעד הסחורה, ועתה אחר יותר מחמש שנים כבר עלה הסכום המגיע לו למעלה משלשת אלפים כתרם, ושוב אינו רוצה להמתין עוד, והלה טוען שהוא שילם בכל פעם בעד כל הסחורה ולא חיסר מן הסכום אפילו פרוטה אחת, רק במקרים בודדים ניכה מעט, וזה אירע ח' או י' פעמים, והחוב שלו יעלה לכל היותר על מאה כתר, והוא מוכן לישבע שאין הוא חייב יותר, הסיטונאי הביא רשימה מפורטת העתקה מפנקסו, והחנוני טען על פי זכרונו, מה עשה רבנו זי"ע נטל את הרשימה בידו והתעמק בה, ולבסוף עשה עצמו כשוכח וכבלי משים לב הכניסו בכיסו, והתחיל לשוחח עם הסיטונאי אודות סדר המסחר ושילוח הסחורה, ולעת קט עמד והתנצל שהוא הולך לצרכיו, וכשחזר ובא ביקש מהסיטונאי שיראה נא לו עוד הפעם את הרשימה, והוא השיב: הלוא היא ביד כבודו, ואז התחיל לחפש בכל מלבושו ובכל כיסיו ולא מצא, אמר אל הסיטונאי, צר לי מאד כנראה נפלה ממני בבה"כ, ועתה לך נא הביתה ועשה העתקה אחרת מפנקסך והביאה אלי, וכן עשה הסיטונאי באין ברירה, הלך ושהה כשתי שעות ושב עם רשימה מפורטת בידו, הסכום של הסך הכל היה ממש כהסך הכל של הרשימה הראשונה, נטל רבנו זי"ע את הרשימה בידו והלך לחדר אחר והוציא מכיסו את הרשימה הראשונה והשווה אותן, והנה בכללן היו הסכומים שווים, אבל בפרטן היו בהן שינויים גדולים, חזר לחדר הראשון והראה את שתי הרשימות, ואמר להסיטונאי: תן תודה! וזה הודה ובוש, ואמר שהוא מוחל גם מה שמגיע לו באמת, ובלבד שלא יפרסמו הדבר.

פעם התדיינו לפניו שני אחים א' עני וא' עשיר ע"ד ירושת אחוזה, ואחר שסידרו טענותיהם ואחר קצת משא ומתן ביניהם, שאל רבנו זי"ע את העושר: שמא כך היה מעשה או כך אירע הדבר ושמא כך, ועל כל השאלות השיב: לא כי אלא כך, ונשנו ונשלשו הדברים עד כי היה נראה כאילו רבנו משתדל להפוך בזכותו של העשיר, ואחר מו"מ של יום שלם מימי הקיץ הארוכים יצא הפס"ד לזכות את העני ולחייב את העשיר. ואח"כ הסביר רבנו זי"ע לאנשי ביתו שהביעו לפניו תמיהתם על שעשה עצמו כמסייע בעד העשיר בתוך הדיון, שמפני שני דברים עיקריים עשה כן, ראשית כי תומ"י אחר שהציעו לפניו טענותיהם הוברר הדבר אצלו כי האת העני צדק בדינו, ועל כן היה מתיירא שמא ע"י הרושם הראשון כבר הושפע לראות אך זכות להעני, וא"כ לא ידן ח"ו דין אמת, ומפני כך התאמץ לבקש זכות לעשיר, אבל לא מצא, דא חדא. ואידך, משום והייתם נקיים, שלא יהא אותו עשיר חושדו שבשביל איזו נטיה של רחמנות על העני, דן את העשיר לכף חוב, ועי"ז יחולל ש"ש ח"ו, עכשיו שעשה א"ע כמהפך בזכותו ואעפ"כ לא עלתה בידו, שוב לא יאשימהו העשיר ולא יתחלל ש"ש, וחוז' מהנ"ל - הוסיף רבנו זי"ע - יש בזה גם משום עשיית חסד להקל לאיש את התחייבותו בדין.

ואכן כן היה דרכו בקודש לעשות חסד ומשפט גם יחד, ואפילו בעת שהיה עוסק בהוראה היה תמיד משכיל אל דל לגמול חסד לכל שואל לפי ענינו, וכאשר סיפר אחד מבני ביתו שהיה נוכח בעת שבאה לפניו אשה לשאול אותו על דבר אור"ה, והאריכה בסיפורה בסיפורים שונים שלא היה להם שום שייכות אל השאלה, ורבינו הטה אוזן קושבת לכל מרבית דבריה בסבלנות כמוצא

ענין בכל דיבוריה, וכשגמרה את דבריה השיב על שאלתה להתיר או לאסור, ועל תמיהת בן ביתו השיב רבינו זי"ע שיש בזה משום עשיית חסד וצדקה לשמוע שיחת אשה שופכת מר גורלה אגב שאלתה, ואין בו משום בטול זמן.

ובכלל היה דרכו דרכי נועם ונתיבות שלום, והיה מקבל כל אדם בסבר פנים יפות, והיה אוהב שלום ורודף שלום, ודין גרמא שהיו דבריו נשמעים והיו פסקיו מתקבלים בלי ערעורים, כי לא ברעש ה'. אכן בדברים הנוגעים אל הדת לגדור גדר ולעמוד בפרץ, לא נמנע מלהודיע דעתו בשער בת רבים ולא חס על כבוד ב"ד במקום חילול ה', כאשר יראה הרוואה בספר אגרות שפירין (מונקאטש) כמה כרוזים שרבנו זי"ע חתום עליהם יחד עם הביד"צ דק"ק מונקאטש, ובפרט נגד הציונים והמזרחיים וכל הנמשכים ומתחברים אליהם.¹² וכן בא רבנו בהסכמה לבנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד על ספרו שלחן נגד צוררי, שבו יצא למלחמה גלויה נגד אחד מרבני הזמן, וראה שם שכתב רבנו זי"ע בתוך הסכמתו ז"ל: **והאמנם שאין דרכי וטבעי מעולם לעמוד בקשרי המלחמה, ולהיות שר המסכים בדברים הנוגעים לחידוד"י, עכ"ז בני"ד נהגיטי מאוד בראותי כי קנא קנאת לד' ולתורתו וכו', ע"ש.** וכן ראה בקונטרס ישוב משפט (עמוד ט') שלא נמנע רבנו מלמתוח ביקורת חריפה אפילו נגד גדולי הדור במקום שראה בזה צורך משום קלקול השורה.

עינים צופות

רבים העידו על רבנו זי"ע שברכותיו ועצותיו היו כאשר ישאל איש בדבר אלקים, כי ה' היה עמו ולא הפילו מכל דבריו ארצה, ורבים אכן נהנו ממנו עצה ותושיה בכל עניני ותחומי החיים. פע"א פגשה אשה אחת מבנות העיר מונקאטש יצ"ו את בתו של רבנו זי"ע מרת מלכה בילא זילבער ע"ה ברחובות ארה"ב, ויהי כראות האשה אותה ותפול על צוארה ותבך בכי גדול, ותאמר אמנם עיני זולגות דמעות, אבל זו בכיה של שמחה היא, כי מאד שמח לבי על פגישה זו, ותספר כדברים האלה:

בעלי נסע לארה"ב עוד לפני המלחמה, והוא כתב לי למונקאטש שתומ"י כבוא האגרת לידי, אבוא אני עם כל ב"ב אליו לארה"ב בלי שום דיחוי כלל, כי ממש סכנת נפשות בדבר להישאר על אדמת איירופא, ואני במר נפשי הלכתי אל אביכן הראש בי"ד זי"ע לשאול בעצתו, והוא גם הוא אמר לי שתומ"י אסע עם כל ב"ב בלי שום איחור, הכל כאשר כתב אלי בעלי, והי בשומעי את דבריו פרצתי בבכי לפניו ואמרתי איך אעשה הרעה הגדולה הזאת, הלא פה בניי לומדים בחדר ומחונכים על טהרת הקודש ובסביבה כולה קדושה, ואילו בארה"ב הרי אף האבנים שבשוק טמאות הן וכל האויר שם טמא, וכל חדר שם מתבולל בעמים, ועתה את אשר טפחתי ורבייתי אאבד בידי, אך רוח אחרת היתה עם

כו. וכן בא על החתום עם הבי"ד דק"ק מונקאטש בהכרזת חרם על כותבי כתבי פלסתר על המרא דאתרא הגה"ק המנח"א זי"ע.

אביכן הגאון זי"ע שאמר לי הרגיעי מעט ושמעי את אשר אדבר אליך, דעי כי אלו הייתי צעיר לימים גם אני הייתי מהגר לארה"ב, כי התורה נוסעת מאכסניה לאכסניה, ותסע מכאן ותתאכסן באמערקא, ושם תגדיל תורה ותאדיר, ואם תתאמצי לגדל ולחנך את בניך ברוח ישראל סבא, הריני מבטיחך שכולם יהיו יראי ה' חסידים ואנשי מעשה, ואז נחה דעתי ונסעתי אל בעלי לארה"ב, והגה כל דברי אביכן הגאון זי"ע נתאמתו ונתקיימו בי במלואן, כי זכיתי לבנין וחתנין ונכדין - אשר גודלו וחונכו פה בארה"ב - כולם חסידים ויראי ה' כולם אהובים כולם ברורים, ובכן בינו נא גודל שמחת לבי בראותי זרעו של אותו צדיק ניצלת מתוך ההפכה.

גם בתו של רבנו הנ"ל עצמה ניצלה מגיא ההרגה בניסי ניסים יחד עם אישה וכל ילדיהם (עד שאמרו עליהם כי היו המשפחה היחידה מכל עיר מונקאטש יצ"ו שיצתה שלמה) בזכות ברכתו והבטחתו של אותו צדיק, וכאשר סיפר בעלה הרה"ג ר' אברהם זילבער ז"ל (בהקדמתו לאמרי דוד) ז"ל:

וגם זוגתי תח' בת זקונים שלו בירך אותה בשנת מותו, וכל דבריו נתקיימו עד להפליא, וזה הדבר, מיום חתונתינו היה מנהגינו לבקר את חמי בביתו מדי שבת בשבתו, ויש אשר גם בששת ימי המעשה הלכנו כפעם בפעם לבקרו, ובכל פעם נכנסנו ויצאנו שמחים וטובי לב. והנה בשנת תרצ"ט בתחלת החורף באה העיר מונקאטש תחת ממשלת מלכות הרשעה של הונגריא, ובאו ימים רעים לישראל האיומה מנצחונם הגדול ורשעתם הגדולה של הנאצים הארורים ימ"ש, ואז נתוספו גזרות רבות ורעות על יהודי הונגריה, ולאלפים ולרבבות יהודים אכזב מקור פרנסתם. כידוע, ואגרות באו ממדינות הים מארה"ב וכתוב בהן, כי ממש סכנת מוות מרחפת על ראשי יהודי אירופא, כי היטלר יס"ו חשב על היהודים להומם ולאבדם, וע"כ כל מי שיש לו אפשרות להגר יהגר תומ"י עד אשר לא יבואו ימי הרעה ושוב לא יהיה אפשרות להגר, ואם יש לו אפשרות ואינו מהגר הרי זה מתחייב בנפשו.

והנה שמועה זו היה קלא דלא פסיק, והגיעה גם לאזני זוגתי תח' והיא נתבהלה פן יהיה גם גורלנו להגר, ותתעצב מאד אל לבה, כי היה לנו שתי בנות ובן אחד והרביעי על אם הדרך, ופחדה מאד מאימת הדרך עם בנים קטנים האמונים עלי תולע, ולאביה לא הגידה, שלא לצער. ויהי היום ותלך לבקר את אביה, והכרת פניה ענתה בצערה, ויאמר לה אביה בתי מדוע פניך זועפים, ותפרוץ בבכיה ושפכה לפניו מר שיחה ותגד לו את כל לבה, ויאמר לה אביה שמעי בתי את אשר אגידה לך ושמרי אותו היטב בלבך, אל תראי כי גם זה לך בן, ואת ובעליך תרוו נחת רב ממנו וגם מכל בניך הי"ו, אך ורק בה' תבטחי ובו תאמיני, ואל תפחדי מן הבא ואל תדאגי דאגת מחר, ודעי ותאמיני שכל המאורעות אשר ימצאו אתכם כך היו צריכים להיות, ואני מבטיחכם שמכל צרה תנצלו וה' ישמרכם מכל רעה. כשמעה את דברי אביה, מצאה מרגוע לנפשה, ואף שבאותה שעה לא הבינה את כל דבריו על בורין, האמינה ובטחה בדבריו.

ואחרי כל הרפתקאות דעזו עלינו, זכרה והבינה את דברי אביה, ונדרה בעת צרה, ותאמר אלי זה חסדך אשר תעשה עמדי, לכתוב בקצור נמרץ ראשי הפרקים מאשר עברו עלינו, ואת נפלאות ה' שעשה עמנו. ובעו"ה אחר שבועות אחדים נפטר חמי עט"ר לג"ע, ואחר ארבעה חדשים ילדה זוגתי תחי' בן, ותקרא את שמו דוד על שם אביה, הוא בנינו הנחמד הרב ר' דוד נ"י. ומאז נסתלק חמי עט"ר, עין בעין ראינו כי היה ה' עמנו ויט עלינו חסדו, וחלצינו מן המיצר, כי פעמים אין מספר היה כפשע ביגנו ובין המוות, ובכל פעם נעשה לנו נס גלוי חוץ לדרך הטבע, ויותר מזה בכל הצרות שעברו עלינו בשעת השמדה, והיה נראה כי כבר אבדנו, והנה ממש ברגע האחרון נס גדול היה שם ונצלנו, ע"כ.¹²

הגה"צ רבי רפאל זילבער זצ"ל אבד"ק פריימאן היה מספר מה דבידיה הוה עובדא, שהגיע פעם למונקאטש לבקר את אחיו הרה"ג ר' אברהם ז"ל חתן רבנו זי"ע, ובהיותו שם במונקאטש עלה גם לקבל פני רבנו זי"ע, רבנו זי"ע נכנס עמו בדין ודברים בד"ת, ובראותו כי כלי מחזיק ברכה הוא, שאל לו אם יש לו היתר הוראה, ענה ר' רפאל ואמר כי אין לו, וכי יושב הוא באהלי תורה ואין בדעתו לשמש ברבנות, אמנם רבנו זי"ע אמר לו כי טוב הדבר שיהיה לו כתב הורמנא, ואכן כתב לו אז כתב והיתר הוראה שיורה כדת של תורה. רק אחרי שנים רבות נתגלה למפרע את אשר חזה רבנו זי"ע בעיני צדיק הצופות למרחק, היה זה אחרי השואה האיומה כאשר בא הצורך ימ"ש וביבלל את העולם וכל הקהלות בוטלו, והיו כל בית ישראל עם שרידי חרב מפוזרים ומפורדים בין העמים בארצות שונות, אז הגיע הגאון ר' רפאל זצ"ל לעיר פריימאן שבגרמניה, מקום שביקשו הפליטים אחד שיורה להם את הדרך ויורה יורה, ורק בזכות הכתב הורמנא שהיה אתו מאת רבנו זי"ע קיבל את המשרה ושירת לפניהם ברבנות.

ומלבשתו ענוה

בכל מקום שאך יתן הקורא את עיניו בכתבי רבנו זי"ע ימצא במקום גדולתו את גודל ענוותנותו, כי מרגלא בפומיה תמיד לדבר בשפלת רוח ובנמיכת קומה, ואפילו במקום שאינו נמנע מלהשיג ולחלוק על אשר קדמוהו הרי דבריו בנחת נשמעים בהתבטלות ובכבוד גדול, וגם אינו מחזיק שום טיבואת לגפשיה כלל, רק מרבה לתלות כל השיגותיו וקניניו בתורה בזכות אבותיו הקדושים זי"ע. ובהקדמות לספריו נמצאים משפטים רבים כעין אלו: **'זעירא וצעירא כתותי מכתת שיעורא כמוני'**, **'והגני מכיר חסרוני כי לא הרבתי קניני ואנכי עפר ואפר'**, **'וחלק מחכמתו ליראיו ובתוכם חלק לאיש שפל וגבוה כמוני'**, וכיו"ב טובא. וראה גם בנוסח שחקקו על אבן מציבתו שהבליטו לפני שמו כי היה **'ענוותן כהלל'**, ונראים הדברים כי היתה מדת הענוה גולת הכותרת של מדותיו התרומיות.

חשוב לציין כי בספר דרשותיו של רבנו זי"ע הכי קרא שמו **'בית דוד'** אשר רובו פלפולים בדרך ספרי הדרשנים הקדמונים, וכמעט שאין בו דברי מוסר והתעוררות, הרי שנמצא בתוך דרוש אחד (מאמר עשירי) שמזכיר שם מדת הגאווה, ומתוך כך פונה רבינו זי"ע את קולמוסו לעומת

כז. וע"ש שהאריך שם עוד אא"ז ז"ל בפירוט השתלשלות נס הצלתו בימי השואה, והלום נדפסו הדברים בסוף ספר עמק שוה ח"ב הנדפמ"ח, קחנו משם.

בניו וחתניו וקורא אליהם בכמעין צוואה לדורות להיזהר ולהישמר מאוד מגסות הרוח ולהתנדב במדת הענוה, וכאמור שהיתה זאת מדה מיוחדת ובולטת אצלו והיה נאה דורש ונאה מקיים, ע"ד 'הוא היה אומר'.

ואלה הם מקצת דברות קדשו (שם): והנה הואיל ועסקינן בענינא דגסי הרוח נימא בה מילתא לבניי וחתני היקרים שליט"א, הנה המדה המגונה הלז כבר גודע מתורה וגו"כ ומגמרא ומדרשים ומכל ספרי הקודש, כאשר האריכו בזה חכמינו ז"ל בעל ח"ה ור"ח ושאר ספרי מוסר, שזה הוא שורש להרבה עבירות, הן מה שבין אדם לחבירו והן שבין אדם למקום, וכו' [וכאן מאריך רבנו זי"ע להטיף מוסרו בגנות הגאון וחובת הרחקה יתירה ממנה, ומסיים:], ועתה בניי וחתני שליט"א וידידי' השומעים בקולי ומקבלים האמת ממי שאמרו, תתחכמו והביטו מאין אתם כי בודאי תמצאו את נפשכם ג"כ בזה הסיפור, ולמען השם תקחו אתכם הכלי זיין שהוא הנשמה הקדושה והיינו השכל המעולה ולחשוב ולשקול כל דבר במאזני השכל הטהור, ותראו שכל זה אינה אלא עורון ממש אשר אין שכל האדם רואה חסרונותיו ולא מכיר פתיחתו, ועע"ש שהאריך למעניתו.

אשכבתיה דרבי

בשנותיו האחרונות נחלה רבנו זי"ע במחלת הלב, וראה בהסכמתו לקונטרסו של בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד 'גירסא דינקותא' מהדו"ת (כסלו - שבט שנת ת"ש לפ"ק), בתר דמבקש מהקב"ה שירפאהו ברפואה שלימה ובריות גופא, הרי הוא מכוון את עטו כנגד העם בבקשה שיתפללו עליו לרפו"ש, ובלשונו: ואין גא אלא לשון בקשה מאת ידידי ואהובי הרהגה"צ הי"ו שיזכירו אותי בתפילתם הזכה לרפ"ש [בשמי דאמי דוד בן זיסל] במהרה למען אוכל לישב על התורה ועבודה כראוי וכיאה בס"ד עוד רבות בשנים לטובה ולברכה, עכ"ל.^כ

בני ביתו העידו עליו כי גם לעת זקנתו כשהיה חלש מאוד, היה קם ממטתו לעורר שחר, והיה מזמר לקונו מזמורי תהילים בדביקות ומתיקות, ולמד פרק באיזה ספר מוסר, והתפלל תפלה קצרה שיאיר ה' עיניו באור תורתו לכוון אל האמת, ואחר כך למד בשקידה רבה בקדושה וטהרה עד שעמד להתפלל.

כח. לאחרונה נתגלה מכתב שכתב רבנו זי"ע בחודש שלפני הסתלקותו אל הג"ר אליעזר סילווער ז"ל, בו מתאר לפניו את רוע מצב בריאותו ומבקש ממנו להיות לו לעזר בהוצאות הרפואות שלא היה ביכולתו לממן בעצמו, וזה לשונו בתו"ד: הנה זה שלש שנים אנכי עצור בחדר המטות על מחל"ת הל"ב, וכל לבב דוי שאינני יכול לעבוד עבודתי ולנהל משרתי כראוי, כי תמיד הנני מוכרח להיות תחת השגחת הרופאים המומחים ומובהקים, ולקחת סמי הרפואה היקרים מאד מאד, ובלי גוזמא כבר עלתה צרכי הרופאים והרפואות עד כה יותר מעשרת אלפים פּענֶג"א, ותלי"ת עבור זה שחסידי ה' לא תמנו ולא כלו רחמי להתקיים מקרא שכתוב ורפא ירפא ודרשת חז"ל מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות, כן יעזרני ה' גם הלאה ברפ"ש מן השמים שאשיב לאיתני הראשון בבריאות השלימות וללמוד ולשמור ולעשות, ולע"ע הנני שורה בדחקות גדול כי כבר מכרתי כל כלי תשמושי ביתי להחיות את נפשי, וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו, וגם אהובי וידידי בכאן עשו עמדי חסד עד כה יותר מכפי כחם בעתות הקשים הידועים, עכ"ל. והאריך עוד שם.

להלן תיאור מסדר יומו האחרון עלי אדמות, אשר רשם למזכרת בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד (בהקדמתו לגן דוד) ז"ל:

עוד בבוקר השכם (ביום ד' תזריע) כאשר הי' מדבר בנחת עם בניו כבשאר ימים שהי' עצור בחדר המטות בלי שינוי כלל, וציוה להושיט לו בכף סמי הרפואה של הלב (הנקרא קאראמין), ואחותי הגדולה האשה החשובה בעלת דעה מרת חי' איידל תחי' הושיטה לו סמי הרפואה הללו, ורצתה ליתן את הכף לתוך ידיו הטהורים שיקח מעצמו, [כי כן הי' דרכו, כדי שלא יתלכלכו הבגדים שעליו, וכנודע דרך נקיותו תמיד עד למאד], אמר לה בדעה צלולה ומיושבת, בתי לא בשבילי בקשתי זאת רק בשביל זקני ר' יוסקי הקדוש [ועיין בריש ספרו בית דוד מעשה ה' כי גורא הוא מר' יוסקי הקדוש זי"ע] היושב אצל המטה, [ועיין ש"ס ברכות ד' כ"ח ע"ב הכינו כסא וכו'], והיא נבהלה מאד ולא השיבה דבר ונרתעה לאחרי' מרוב הפחד, וכמו כן באמצע היום אשר נתנו לו איזה סמי רפואה, וכלאחר יד נשפך קצת על בשרו, ורצו בניו תיכף לכבסו, אמר בחשאי אינו מן הצורך כי בהמקוה כבר יכבסו זאת, ושוב אחר זמן מנחה גדולה (כבשעה ד' או ה' של היום) כאשר ישבו אצל מטתו כמה אנשים, באמצע הדיבורים והשיחות אתנו, שאל אותי בני מתי היום זמן הדלקה, ובלבב דוי השבתי לו על אתר, אבי היום אינו עש"ק, ועל זה לא ענה לי עוד מאומה רק שב לדבר משאר ענינים.

ועד יציאת הנפש ממש רגע אחרונה הי' דעתו מיושבת עליו זכה וצלולה, ולא בכה ולא שאג ולא גנח בקול גבוה, רק מסר רוחו ונפשו ונשמתו לשמים באהבה, בקול דממה דקה, וברגעים אחרונים כאשר כבר סגר עיניו הטהורים עכ"ז הי' שפתותיו תמיד מרחשין בחשאי דברי תפילה, אבל קולו אז כבר לא הי' נשמע, ובאמצע רגעים הללו כאשר בא כבוד הרב הגה"צ האבדפה"ק שליט"א לבקרו, ואמרתי אליו אבי הנה הרב אב"ד הוא כאן, פתח עיניו הבדולחים והביט אליו כראוי, וסגר שנית עיניו וגמ"ר חסיד תפילותיו, וכלו תפילת דו"ד ברחמים רבים בתוך שיעור ביהשמ"ש, [ואף שמחלתו הי' כמה שנים מקודם מחלת הלב, אבל מיתתו נסתעף בימים האחרונים שהי' רק בחולי מעיים, שסימן יפה לו, כדאמרינן בכתובות ד' ק"ג ע"ב רובן של צדיקים מיתתן בחולי מעיים יעוי"ש], וממש ברגע אחרונה הוציא ידו מתוך הכסת ותיקון לעצמו שפמיו וזקנו עצהיו"ט בידו הגדולה, והחזיר את ידו למקומה, ובזה יצאתה נשמתו בטהרה, בפניו למעלה, וכלפי העם אשר עמדו בחדרו ואצל המטה, ולא כהתה עינו ולא נס ליחה ולא נשתנה צורתו ותואר פניו עד זבולא בתרייתא, רק פניו היו צהובין ממש כבחיים חיותו, וישן על מטתו, עיין היטב בש"ס כתובות ק"ג ע"ב ותבין דרכו וצדקתו. - ע"כ.

התבוננו וקראו למקוננות

כבוד גדול עשו לו במותו, והכניסו את מטתו בבית המדרש הגדול דק"ק מונקאטש יצ"ו, שם ספדוהו גדולי הדור בנהי ובכי תמרורים, וכן הספידו לחכם שמת גם שלא בפניו בכל רחבי המדינה, וכבר הוזכר לעיל שבנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד קיבץ כל ההספדים שנאמרו עליו לפונדק אחד והתכונן

להוציאם לאור בספר מיוחד בשם 'שדה בוכים', ואנחנו לא ידענו מה היה לו, אם נדפס הקונטרס ונאבד מאתנו, או האם לא זכה הגרנ"ש ז"ל הי"ד לממש יוזמתו, וחבל על דאבדין. ברם גרגיר אחד מאותו קונטרס נשאר לנו, והיא הספד שכתב עליו ש"ב הגה"ק בעל התעוררות תשובה זצ"ל, כ"ט זה לשונו:

דודי ירד לגנו לערוגת הבושם לראות בגנים וללקוט שושנים, הקב"ה רואה שישראל חוטאים נוטל מהם צדיק ומכפר עליהם, וזה נאמר על סליקו של אהובי ש"ב הרב הגאון המובהק המפורסים סיני ועוקר הרים פאר הזמן תפארת ישראל כקש"ת מו"ה דוד שליססעל זצ"ל שהי' ראב"ד דק"ק מונקאטש יע"א, אשר מימי טל ילדותו הקדיש כל עתותיו לתורה ועבודה, והרביץ תורה בישראל והעמיד הרבה תלמידים, וחיבר כמה ספרים נחמדים ויקרים, ספר הנחמד אמרי דוד, בית דוד, וגן דוד ועוד אשר אתו בכתובים, וזכה לכתרה של תורה. כתוב ועלה האיש ההוא מעירו, במדרש נתעלה האיש בביתו נתעלה בעירו נתעלה בכל ישראל עילאי לא הו' אלא מעצמו, וכן נאמר בש"ב הגאון המפורסים מו"ה דוד שליססעל זצ"ל שאנו עסוקים בהספידו. ואיתא בסנהדרין דף פ"ח ע"ב שלחו מתם איזהו בן העוה"ב ענוותן ושפל ברך שייף עייל שייף ונפק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשי' וכו', וכל מי שהכיר את ש"ב הגאון מו"ה דוד זצ"ל יעיד שזכה לכל אלו המדרגות, ועליו נאמר מ"ש בפסחים דף נ' ע"א אשרי מי שבא לכאן ותלמידו בידו, כי הי' גאון מובהק בקי בש"ס ופוסקים ותלמידו הי' בידו, וגם י"ל מדוע לא קאמר תלמידו בראשו, [אלא] שקיים כל מה שלמד, וכן נאמר בש"ב הגאון מו"ה דוד זצ"ל שתלמידו הי' בידו שקיים בפועל כל מה שלמד, וגם עליו נאמר מ"ש בברכות י"ז רבי יוחנן אומר אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נח"ד להקב"ה וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב, וזכות הגאון זצ"ל יעמוד לנו, ויהי' מליץ יושר בעד כל ישראל כ"ר.

וכדאי לצטט קצת מתוך קינה שקנן עליו בנו הגאון **רבי נטע שלמה ז"ל הי"ד** בהקדמתו לגן דוד, זה לשונו:

שבת משוש לבנו, נהפך לאבל מחולנו, זכור ד' מה הי' לנו, אב בחכמה, גדול דעה, חכימא דיהודאי, שהאיר פני הגולה כולה, בתורה ועבודה, עמוד ההוראה, בענוה יתירה, חכמתו וצדקתו בחוץ תרונה, הנותן בים התלמוד דרך ובמים עזים שיטת הש"ס ופוסקים נתיבה, ומחדש בכל יום תמיד חידושי דאורייתא לאמתה של תורה, מרן דוד אבא, ובעוה"ד פתאום יתומים היינו ואין אב כי נפלה עטרת ראשנו, וחשכו עינינו, וגלה כבוד ויקר מבית חיינו,

כט. ראה מש"כ רבינו זי"ע בסוף ספר גן דוד (קונטרס אוריין תליתאי טו"ט ב') ז"ל: הגיע לידי מנחת אהבה די שדר לן שופרה כ"ק שאר בשרי ויד"נ הרב הגאון ציס"ע פאר מקדושים קדוש מרחם וכו' כקש"ת מו"ה שמעון שרייבער אבד"ק ערלוי שליט"א ספרו התעוררות תשובה חלק ב', עכ"ל ועע"ש שדן רבנו זי"ע בדבריו, ומסיים שהאריך יותר בתשובתו אשר שלח קדמו.

ל. נדפס בסוף הקדמת הגרנ"ש ז"ל הי"ד לבית דוד מהדו"ת, ע"ש שכתב הרב מערלוי זי"ע אל הגרנ"ש ז"ל הי"ד בזה"ל: אחדשת"ה, הגם שחבילי טרדין הקיפיני, מ"מ יען שכבוד התורה חביב בעיני מאוז, לכן חגני שולח פה ההספד על מר אביו ידי"ג ש"ב הגאון המפורסים זצ"ל.

בהלקח מאתנו ארון ברית ה' אבינו רוענו מאורנו ורבינו, אשר כל ימיו הן בנערותו והן בזקנותו יומם ולילה, אחת ארוכה ואחת קצרה, כחשיכה וכאורה, גמ"ר חסיד כל הש"ס וכל התורה, בחשקות גדולה, והתמדה עצומה, והשיב לשואליו דבר ה' זו הלכה ברורה, כשמלה חדשה, בכל משפטי ודיני אורייתא, ולמד עם תלמידים למאות ולאלפים בכל משך השנים באהבה רבה, וחיבה יתירה, ועיטר תלמידים יותר ממאה, בהורמנא דמלכא, היתר הוראה, מי כמוהו דעה מורה, ועל זה דוה לבנו, ושחה לעפר נפשנו, ועיני עיני יורדה מים, לילה ויום, בגנוחי גנח וילולי ליל אוי גא לנו כי חטאנו, ושקעה השמש בעונינו, וכשופר ארים קולי הקבצו ושמעו בני יעקב כלכם, קרעו לבבכם ואל בגדיכם, על אבדה שאינו חוזרת שאבדנו בחפזון, ארכו הימים ודבר כל חזון, בישראל חדלו פרזון, ובשמנינו שולח רזון, ואין לנו להשען רק על אבינו שבשמים, שיקיים בנו ובחכמי ישראל במהרה דידן, ושוב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך בבג"צ בב"א.^{לא}

וכן יש לציין להספד ארוך שהדפיס בשעתו אחד ממקורביו ה"ה הגה"ח ר' צבי הירש פריעדמאן ז"ל ראש ישיבת נחלת צבי במונקאטש,^{לב} וכה הם פתח דבריו:

אמר הכותב צבי שבי"ר בלב נשבר לשברי שברים, הנה זה כי"ב ירחים מעת אשר נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון אלקים, נשמת מאור עינינו, חמדת לבבינו, יקר ותפארת גדולתינו, הרב הגאון המובהק והמפורסם ציס"ע מרן דוד שליססעל זצלה"ה ראב"ד דפה עלתה השמים, לאור באור החיים, וחשבתי דרכי למצא מקום לצאת בכתובים במילי דהספידא כדת של תורה, על האי שפרא דשפרא דבלי בארעא לדאבון לב כל בית ישראל יהודה וגולה כולה, וכו', והגם שרבים יהי' תמהין לנפש אדם כמוני וכי סיימת לכולא שבחא דמרא, וכי ישתבח עור העינים על השמש שהוא מאירה בצהרים, לשבח ולרומם את האדם הגדול בענקים הלזה, אולם תמכתי יתדותי בדברי חז"ל בש"ס מו"ק חכם שמת הכל קרוביו, קרוביו ס"ד אלא אימא הכל כקרוביו חולצין ומספידין וכו' יע"ש, וכו', ומה גם להנצל מאזהרת עונש חז"ל על המתעצל בהספידו של ת"ח, אף כי כבר הספידו אותו בפני מטתו בביהמ"ד דפה הרבנים הגאונים ומפורסמים

לא. ועע"ש שהאריך, וראה עוד מש"כ הגרנ"ש ז"ל הי"ד בהקדמתו לבית דוד מהדו"ת.

לב. ר' הערשל פר"מ הנ"ל הו"ל בשנת תש"א לפ"ק קונטרס בשם 'בני דוד הנאמנים' בהסכמת הגרנ"ש ז"ל הי"ד, הקונטרס הכיל הפלפולים שחידשו תלמידיו ה"ה שני נכדי רבנו זי"ע (ה"ה האחים ר' צבי דוב ע"ה ור' עקיבא איגר ע"ה בני בנו ר' חיים יחזקאל ע"ה) לרגל כניסתם לעול המצות (עם הוספות מדילי), ובתחלת הקונטרס הדפיס דפים רבים במילי דהספידא על רבנו זי"ע, [המחבר הדפיס שוב את קונטרסו זה בתוך ספרו חמדת צבי שהו"ל בברוקלין בשנת תשכ"ה לפ"ק].

ר' הערשל זכה לקירבה מיוחדת מאת רבנו זי"ע, כאשר מזכיר בתוך הספידו ז"ל: **חביב הייתי בעיניו והחזיק אותי לא' ממקורביו הנאמנים, ובסוף ב' שנים של ימי חייו כמעט לא עבר עלי שבת א' שלא בקרתיו בהיכלו כולו אומר כבוד, והשתעשע עמי באהבים בשיחותיו הנועימים והיקרים, עכ"ל.** גם הגרנ"ש ז"ל הי"ד הסכים על ידו בזאת, כאשר כתב בהסכמתו ז"ל: **הן הקריב לפני מע"כ נ"י קונטרס בשם 'בני דוד הנאמנים' יכונה, וכו', וערך הספידא ביקרא דחיי ויקרא דשכבי בסדר המדרגה כראוי לאיש אשר הי' מכיר ורגיל בעבודה של אבא מארי הכ"מ זצלה"ה, וכו', באשר ידעתי כי הי' חביב מאוד בעיני עט"ר אאמ"ר זצלה"ה, והי' מחזיק אותו כבן ביתו, וגם כשאני לעצמי ידעתי ואת שיחו, כי הוא איש אשכולות ת"ח מופלג במעלות ומידות טובות, וכוונתו רצויה לשמים לכבד גדולי התורה ביקר אורייתא וכו', ע"כ.**

מאורי ישראל הי"ו, מצאתי א"ע כמחיוב לזה, ובמפתח בבא אפתח ביקרא דשכבא, עכ"ל, וע"ש שמאריך למעגיתו בהספד תמרורים 'על רב האי גאון המובהק הנספד זצ"ה שהי' שר התורה עמוד גדול בדורינו בהחזקת תושבע"פ, אשר מסר נפשו עליה מנעוריו בהתמדתו ושקידתו הנפלאה, ובאהבתו אליה עד שכל הון לא ישוה בעיניו נגדה, וגם עורר לזולתו לידבק בה ולאהבה ולחבקה בשתי ידים ולא ירפו ממנה מרב עריבות מתיקות וידידות שבה, ופעל הרבה להפיצה ולהרחיבה בהוד והדר בציצים ופרחים' וכו', ע"ש.

זה פתשגן הכתב שחקקו על האבן אשר שמו לראשותיו:

כ' ת'

ראש בי"ד אומר מקודש

וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש

פ' נ'

הרב הגאון האמיתי המובהק והמפורסם
גבר בגוברין חכם מחוכם צדיק תמים
איש אשכולות ממשפחת גאונים וקדושים
ותיק וחסיד אשר מנעוריו שם לילות כימים
נתן עוז ותעצומות למאות תלמידים ורבנים
ארי שבחבורה משיב כהלכה שהוקם עולה של תורה
שופט צדק ודן דין אמת לאמיתו לדרי עלמא.

ענוותן כהלל

מוהר"ר דוד זצלה"ה

שליססעל

בן הרב החסיד מו"ה משה יהודא ז"ל

ראש בי"ד דפק"ק מונקאטש יצ"ו

בעהמח"ס אמרי דוד וס' בית דוד

[השורות הבאות קשה לפענחן]

ת. נ. צ. ב. ה.

קביעת היארצייט

כאמור נסתלק רבנו ז"ע בסוף שיעור בין השמשות של יום כ"ד אור ליום כ"ה לחודש אדר שני, וראה זה פלא שעם כי נמנע רבנו ז"ע כל ימיו מלהשיב לשואליו דבר ה' זו הלכה בהל' שמחות, מ"מ תשובה אחת ויחידה נמצא ממנו בהך הלכתא, יי ובה נושא ונותן בניד"ד מתי לקבוע היארצייט במי שמת ביהשמ"ש, דאע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי כי ברוב הימים תמצאהו כדברים האלה. וכאשר סיפר בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד (בהקדמה לגן דוד) ז"ל:

אחת הוא מן הפליאות אשר הגני צריך לגלות ולהודיע כמה גדולים דברי חכמז"ל שדרשו ואמרו (ב"ב יב.) חכם עדיף מנביא, דהנה דרכו של עט"ר כ"ק אאמו"ר זצללה"ה הי' מבלי להיות מיראה הוראה לגמרי, רק כל היכי שהי' לו ראי' וסייעתא מן הגמ' יצא לעין כל בכחא דהיתרא, וכו', כנודע לכל באי שער עירנו יצ"ו, אולם בהל' שמחות ואבלות, אם הי' לו רק דרך אפשרית, הי' מושך את עצמו לגמרי מבלי למפסק באלה ההלכות, ולא משום שהי' מחמיר באלה הענינים, שהרי הלכה כדברי המיקל באבל, אלא שהי' מקפיד שלא יצטרך ללמוד ולעיין בזו הלכות בעיון רב בקביעות, ובאמת בכל חלקי תשובותיו לא נמצא שום תשובה שישוב בהל' שמחות, ודכירני שזה כלפני חצי שנה הגיע אליו שאלה גדולה מהרב הה"ג ממישקאלץ הי"ו בענין זה, יי וכאשר אך התחיל לעיין בדברי המכתב, הניח אותו, ואמר אלי בני השב להרב מפני כבוד התורה, שמפני טעם הכמוס אצלי אינני משיב בענינים אלה, אמנם שאלה זה אשר קרה לנו בעוה"ר לענין מת ביה"ש מתי יאמרו הבנים קדיש ומתי יעשו התיקונים הראוים ביום היא"צ, את זה שירטט וכתב בכבודו ובעצמו עוד כלפני ט"ו שנה, והתווכח בזה עם כ"ק מאורן של ישראל רב פעלים מקבציאל האדמו"ר הגאה"ק רש"י אבדפהק"ק זצללה"ה וזי"ע, וביאור די בארוכה, בטעמו וממשו דאורייתא, השאלה והתשובה, ובטח אין זה אלא כדברי נביאות, להכין לעצמו כזאת, מקודם לזה בשנים רבות, ויפה אמרו 'חכם עדיף מנביא', זכותו יגן עלינו, עכ"ל. יי

לג. עוד הוראה אחת בהל' שמחות שמורה היא בידנו, כי פעם דן הגאון ר' יוסף זילבער שליט"א דומ"ץ וויען לפני רבו המובהק ש"ב הגאון האדיר ר' פישל הערשקאוויטש זצ"ל בדין כלי זמר בנישואי אבל תוך יב"ח, והשיב לו הגר"פ 'עוד זכור לי שמחת נישואי אבי אביך עב"ג בתו של דו"ז מו"ר הגר"ד שליססעל זצ"ל (שהתקיימה בל"ג בעומר שנת תרצ"ב לפ"ק), ובאשר היתה אז הכלה בשנת אבלותה על אמה (שנפטרה בשושן פורים), לא נשמע קול כלי זמר כל אותו הלילה! [מסתברא שהיה זאת עפ"י הוראתו, אך כמו"כ יתכן שהיה כן מנהג המקום מקדמת דנא].

לד. בענין לעשות לוי' לב' מתים בבת אחת, עי' בשו"ת פאר אהרן סי' י"ג, ושם משמע שכן קיבל תשובה מאת רבנו זי"ע. לה. ראה שם שהעתיק הגרנ"ש ז"ל הי"ד לשון תשובותיהם, ואתה תחזה שדעת רבנו זי"ע הי' נוסה לקבוע ביומא קמא (והכי נהוג עלמא), ואילו המנח"א סבר לקבוע ביומא בתרא, [וראה עוד שם שהגרנ"ש ז"ל בהיותו תלמיד מובהק משניהם, החמיר על עצמו כדעת שניהם להחזיק את היארצייט של אביו בשני הימים כ"ד וכ"ה].

זרע ברוכי ה'

משפחה מפוארה מלאה חכמים וסופרים, חסידים ואנשי מעשה, יראים ושלמים, בנין וחתנין רבנן, הקים רבנו זי"ע עם נות ביתו הרבנית הצדיקת מרת **מרים רבקה** ע"ה, ובאשר עלו רובם על המוקד עקד"ה הם וצאצאיהם אתם הי"ד, ולא נשארו רק יחידים בודדים מכל המשפחה הנכבדה, ומכמה ענפים שלמים אף לא נשאר מהם שריד ופליט, על כן יש מקום פה להנציח זכרם של בני רבנו זי"ע וזו' הרבנית ע"ה, ולא נאריך כאן לבנות מדור לכאו"א מהם לפי כבודו, אע"פ שהם ראויים לאותו איצטלא, רק נזכירה בזה את שמותיהם למזכרת נצח, ואלו הן:

א. בתם מרת **חיה אידל** ע"ה, י"א אשת הרה"ח ר' **אלעזר** (ב"ר פישל) **הכהן דים** ז"ל הי"ד.^{יח}

ב. בתם מרת **רחל** ע"ה הי"ד, אשת הרה"ח ר' **שלמה** (ב"ר מאיר^{לט}) **בנעט** ז"ל הי"ד.^מ

ג. בתם מרת **פעסל הינדא** ע"ה, מא אשת הרה"ח ר' **יהושע העשיל** (ב"ר משה יוסף) **גרינפעלד [טראטנער]** ז"ל הי"ד.^{מב}

ד. בתם מרת **פרידא** ע"ה הי"ד, אשת הרה"ח ר' **אהרן** (ב"ר צבי הירש) **ברוין** ז"ל הי"ד.^{מג}

ה. בנם הרה"ח ר' **חיים יחזקאל שליססעל** ז"ל ראה"ק במונקאטש,^{מד} [הוא אבי פטרוך

לו. בהקדמת א"ז ר' אברהם זילבער ז"ל למהדורת שנת תשכ"ח לפ"ק כתב שהיה להם שמונה בנות ושני בנים, אמנם בפרטן אין אנו מוצאים כ"א שבעה בנות, ואולי נפטרה אחת מן השמונה בצעירותה.

לז. נפטרה בעיר מונקאטש ביום ט' שבט שנת תש"ד לפ"ק, והובאה לקבורה ליד קברות הוריה ז"ל. [וראה למעלה שזכתה לשמש את אביה ביומו האחרון].

לח. בסוף ספר בית דוד יש תשובה מרבנו זי"ע אליו ז"ל: שוי"ר לכבוד חתני היקר ה"ה המופלא ומופלג בתורה וביראה חריץ ושנון כש"ת מו"ה **אלעזר דום שליט"א**, וע"ע בגוף הספר בית דוד (כלל ח' משורש ב', וכלל ט"ז משורש ד').

לט. בעמח"ס לקוטי מאיר ולקוטי מנהגים, ובשנת תרצ"ב הביא בנו ר' שלמה את ספרו לביה"ד להדפסה שניה, ועיטר את הספר בב' מכתבי הסכמה מאת חמיו רבנו זי"ע.

מ. בסוף ספר בית דוד יש תשובה מרבנו זי"ע אליו ז"ל: שוי"ר לכבוד המל"ח ה"ה הבחור החתן המופלא ומופלג בתורה **כמר שלמה בנעט שליט"א**. וכן השיב לו גיסו הגרנ"ש ז"ל בנטע שעשועים (סי' ח'), ע"ש. וראה עוד בהסכמה שכתב רבנו זי"ע למהדו"ת של ספר לקוטי מאיר שה"ל חתנו ר' שלמה, וז"ל: **מר חתני אהובי יקירי צמיד לבבי, המופלא ומופלג בתורה ויראה, מוכתר בכל מעלה ומדה נכונה, כשלמ"ה עוטה אורה, כש"ת מו"ה שלמה בנעט נ"י אבן יקר בק"ק זבאראו יצ"ו**.

מא. רבנו זי"ע מקונן עליה בהוספה להקדמתו לספר גן דוד, ראה שם שכתב ז"ל: **ושוב ביום י"א לחודש אלול דהאי שתא של בצר"ת, גם בתי הצדיקת החכמה המפורסמת בכל מעלות ומידות טובות הנגידה מרת פעסל הינדא ע"ה [אשת חתני היקר הרה"ח המופלג והנגיד מו"ה יהושע העשל גרינפעלד שליט"א] בעיר זבאראב הלכה למניחות, ואותי ואת בעלה ואת בניה חמשה ילדים רכים וקטנים עזבה לאנחות רבות בקרע שאינו מתאחה לעולם, וא"א לי לתאר בכתובים, עד היכן הדברים מגיעים, ובמסתרים תבכה נפשי בחדרי חדרים, תנצב"ה, וה' יגדור מעתה פרצות עמו ישראל ברחמים, עכ"ל**. [סיום דבריו קאים גם על פטירת זו' הרבנית ע"ה, ראה במקור].

מב. ישנה תשובה אליו מאת גיסו הגרנ"ש ז"ל הי"ד בנטע שעשועים (סי' כ"ה).

מג. ישנה תשובה אליו מאת גיסו הגרנ"ש ז"ל הי"ד בנטע שעשועים (סי' כ"ב).

מד. נפטר ביום י"ב אדר ב' שנת תשכ"ב לפ"ק. נדפס חדו"ת ממנו בקובץ החיים הנ"ל, וישנה תשובה אליו מאת אחיו

המהדורא הנוכחית מוה"ר עקיבא איגר^מ ז"ל, היה נשוי בזו"ר למורת אלטא פיגא (ב"ר מאיר הלוי) אפפלדורפר ע"ה^מ, ובזו"ש נשא את מרת רחל ע"ה^מ בת אחותו מרת חי' אידל דים הג"ל.

ו. בנם הגאון הגדול ר' גטע שלמה שליססעל ז"ל הי"ד דומ"ץ ור"מ במונקאטש ובעמ"ח ספרים רבים^מ, היה נשוי למרת רחל ע"ה הי"ד, בתו של הנגיד הגה"ח ר' יחזקאל מיללער ז"ל מקרעניץ.^מ [ראה קצת קוים לדמותו להלן במאמר 'יכנס בן אצל אביו'].

ז. בתם מרת ברינדל ע"ה הי"ד, אשת הרה"ח ר' בן ציון (ב"ר פנחס) פיקסלער ז"ל הי"ד.

ח. בתם העלמה גיטל ע"ה.^י

הגרנ"ש ז"ל הי"ד בנטע שעשועים (סי' א').

מה. רבים ראו כן תמיהו על שקראו לו בשם משפחתו של הגרעק"א, אך גופא דעובדא הכי הוה, שבעת לידתו כיבד אביו ר' חיים יחזקאל את הגה"ק בעל מנחת אלעזר זי"ע במילה וסנדקאות, וקודם הברית שאל המנח"א את אביו איזה שם בדעתו לקרוא להרץ הנולד, והשיב לו 'עקיבא' ע"ש הגאון ר' עקיבא איגר (ה"ה) זקינו הגאון רבי עקיבא איגר הראשון זי"ע, או ע"ש דו"ז הגרעק"א המפורסם), אך המנח"א לא הסכים לזאת בנימוקו שרבי עקיבא היה מהרוגי מלכות, וצוה עליו שיוסיף לו עוד שם אחר, ענה ר' חיים יחזקאל שאם כן יקראהו בשם המלא 'עקיבא איגר', אך המנח"א דחה זאת בטענה שהשם 'איגר' איננו רק כינוי להגאון הנ"ל ולא שמו ממש, השיבו ר' חיים יחזקאל בראיה נצחית מהא דתניא (שבת קלז) אמר רבי נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים וכו' והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי, הרי שקראו לילד 'נתן הבבלי' אע"פ שלא היה זאת שמו של רבי נתן רק כינויו, והודה המנח"א זי"ע וקרא שמו בישראל 'עקיבא איגר'.

מו. נפטרה בדמי ימיה בעיר מונקאטש ביום כ"ג אייר שנת תרצ"ז לפ"ק ונקברה שם.

מז. אחרי פטירת בעלה-דודה ר' חיים יחזקאל, נישאת לר' עזריאל ראטה ע"ה, ונפטרה ביום כ"ח אלול שנת תשנ"ז לפ"ק. מה. ואלו הם: גטע שעשועים, גירסא דינקותא, שלחן נגד צוררי, דרך נש"ה, קשר עליון דאורייתא, ועיי"ש שהן מעוטרין בהסכמות נלהבות מאת רבנו זי"ע ושאר גדולי הדור זי"ע ששיבחו ורוממו את גאונותו המופלגת. [מלבד הספרים שה"ל, נמצאים עשרות חזרות ממנו בקובצים תורניים, ובספרי בני דורו שמעתיקים שמועותיו].

מט. הגרנ"ש ז"ל הי"ד השיב לו בנטע שעשועים (סי' טו) ע"ש. וראה מש"כ רבנו זי"ע אל בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד בסיום תשובה אחת (גן דוד עמוד ס') ז"ל: והנה באמת אף שלא הודיעתני, הגיע לאזני השמועה לא טובה ר"ל, מפטירת חותנך ה"ה מחותני הרב החריף העצום הגביר האדיר כש"ת מו"ה יחזקאל מיללער ז"ל [שנפטר ב' דר"ח מרחשוון שנה זו שנתרח"ץ], וצר לי מאד על אבידת אדם גדול וכשר כזה, אשר באמת הי' ברוחו פי שנים, תורה וגדולה עם יראת שמים, וחבל על דאבדון ולא משתכחין, בעלי בתים גבירים העומדים בפנים לקבוע עתים לתורה ולחדש חידושים כמו חותנך ע"ה, וביודעי ומכירי קאמינא שעוד בימי עלומיו כאשר למד בישיבת רבו הגאה"ק ציס"ע בוויזשניצא ה"ה האדמו"ר מבאבאב זצלה"ה הי' מפורסם לעילוי נפלא, וכל דברי הקצות החושן על שני חלקי חו"מ הי' שגורים על פיו עד להפליא, וה' ינחם את כל בית חותנך בנחמת ציון וירושלים, ויגדור פרצת עמו ישראל ברחמים אמן. [וראה עוד שם שממשיך רבנו זי"ע: ואבקשך בני יקירי נ"י שתראה בכל מאמצי כחך שלא יהי' לך שום מו"מ של דררא דממוגא בעסק והתחלקות הנכסים והירושה, ובטוב תגמרו הכל כראוי וכיאה בינו לבין עצמיכם, כי א"א לתאר בכתובים גודל הצער שיש לאבות ומצטערים בקבר על העדר השלום בין הבנים, ואם אין שלום אין כלום, לזאת תתאמץ בכת התורה שיהי' שלום באהליכם שלווה בארמנותיכם, ולמען אחי ורעיי כל בית חותנך ז"ל אדרבה נא שלום, ונזכה במהרה לבנין ציון וירושלים בבגצבב"א, עכ"ל].

נ. רבנו זי"ע מקונן עליה בהקדמתו לספרו גן דוד, אחרי שמספר כל התלאה אשר מצאתהו בימי מלחמה"ע הראשונה, וז"ל: ועל כל זה יד' נגעה בי ר"ל, ונלקחה בתי היקרה הצדיקת גיטל נ"ע בת י"ח שנה בפתע פתאום, בשנת תרע"ו כ"ד לחודש כסלו תנצב"ה, עכ"ל.

ט. בתם מרת מלכה בילא ע"ה, נא אשת הרה"ח ר' אברהם (ב"ר משה) זילבער ז"ל בעמח"ס הדורות מראש.^{יב}

מורשתו לדורות - ספרי דבי רב

מלבד עול הרבנות ועול הישיבה ועול ההוראה שנשא רבינו הגדול זי"ע על שכמו, ואשר העסיקהו לרוב שעות המעל"ע, עוד הגדיל לעשות ספרים הרבה אין קץ, וכל ימיו קבע עיט"ם לתורה, ואיזן וחקר חיבורים גדולים ומקיפים על הרבה מקצועות התורה, ויקרא להם שמות על סדר הא"ב, **אמרי דוד, בית דוד, גן דוד, דברי דוד, הון דוד, ויברך דוד** וכו'. ומלבד החריפות והבקיאות העצומה בכל מכמני התורה אשר מראה רבנו זי"ע בכל שורה ושורה, גם הוצק חן בשפתיו כי היה לו לשון למודים, והיו ידיו נוטפות מליצות ישירות וקולעות, דבר המשמח לב הלומד בדברות קדשו והדברים שמחים ומאירים כנתינתן.

הספרים שיש בידינו כהיום הזה הנם שרידי שרידים שנשארו לנו לפליטה גדולה אחרי שעברו כתבי רבנו זי"ע כמה גלגולי מחילות, ושלושה פעמים הם שנגזרו על ספרי רבנו זי"ע כליה, האחת בשנת תרס"ט לפ"ק בעודנו יושב בביתו בשלום בעיר זבארוב יצ"ו, כמו שהתמרמר (בהקדמת ספרו בית דוד) ז"ל: **ואחרון אחרון הכביד עלי, שבשנת תרס"ט היתה בכאן שריפה גדולה ר"ל, ונשרפו לי כל כתבי יד שהיה לי, ובתוכו גם חלק ב' אמרי דוד על תרי"ג מצוות, ועל רוב סוגיות הש"ס אשר יגעתי מעודי ועד היום, והיה צר לי מאוד על חידושי תורה אשר נשרפו, וקבלתי באהבה מאת הבורא ית"ש, כי הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל, ואמרתי בלבי ח"ו נגזרתי ולריק יגעתי כל ימי, כי השם ברוך הוא יודע גודל היגיעות אשר יגעתי בעניי בחידושי תורה, וברגע אחד גלקחו ממנו, עכ"ל.**

השנית, אחרי כמה שנים מועטים מאז שנשרפו כל כתבי ידו, פגע בו יד ה' שנית ושוב הלכו

נא. נפטרה ביום כ' תמוז שנת תשנ"ג לפ"ק. רבנו זי"ע מזכירה בחידושי תורתו, ראה בסוף ספר בית דוד מהדו"ת, שכתב שם המו"ל בן המחבר הגרנ"ש ז"ל הי"ד בזה"ל: אמר בן המחבר, מצאתי בכתי"ק של אבא מארי עט"ר הגה"צ הכ"מ זצללה"ה שרשם למזכרת קושי משכלת מבתו היקרה, ה"ה אחותי החכמת מרת מלכה בילא תח"ל אשת גיסי היקר והנעלה איש דגול מרבבה בתורה ומדע מו"ה אברהם זילבער נ"י מפהק"ק, ואמרתי לתת מקם בזה לאלה הדברים למלאות הגליון בעז"ה, וזל"ה: **כשלמדתי המשנה בב"מ דף כ"ו ע"ב מצא בחנות הרי אלו שלו בין התיבה ולחנוני של חנוני לפני שולחני הרי אלו שלו כו', ופירש"י ז"ל בין התיבה ולחנוני של חנוני משום דשם לא נפל שום דבר אלא מיד החנוני, ובתי היקרה מלכה בילא תח"ל הבת עשר שנים כשמעה בלימוד הזה הקשתה לשאול אותי, אבא הלא כפי הנשמע לימודך מיירי שאחר (דהיינו איש זר ולא החנוני) מצא בין התיבה לחנוני, א"כ כמו שזה בא לשם למצוא המציאה כן יש לומר שאחר בא לשם ואבד ג"כ, ואמאי יהי של החנוני, ויש לחזק קושייתה עוד יותר דאין לומר דאזלינן בתר רוב, דהא קיי"ל דאין הולכין בממון בתר רובא, והיא לכאורה קושיא משכלת. אולם נלעג"ד דאין חכמה לגשים אלא בפלך, דהא כתבו התוס' סופ"ק דכתובות דבמציאה אזלינן בתר רובא אפילו בממון, כי מה שזה מוחזק במציאה לא חשיב חזקת ממון יעיי"ש, וא"כ שפיר אזלינן בזה בתר רובא לכ"ע, ועיין במשנה דמאי פ"ג מ"ד ודו"ק, עכ"ל.**

נב. נפטר ביום כ"א אייר שנת תשל"ד לפ"ק, ישנה תשובה אליו בשו"ת ויען אברהם (או"ח נ"ו) וע"ש שמזכיר שם חמיו רבנו זי"ע, ועי' קובץ קערות כסף (ח"ב עמוד כ"א), וכן יש עוד כמה מאמרים ממנו בתולדות גדולי עמנו נ"ע בקובצים שונים.

מרבית כתביו לאבדון עולם, וכאשר סיפר רבנו זי"ע (בהקדמת ספרו גן דוד) ז"ל: משנת תרע"ד עד עתה שנת תרפ"א שבר על שבר יחדיו ידבקו בראש המלחמה הכבידה שהיתה רח"ל, ואני כמעט נטיו רגלי, כאין שפכה אשורי, כי כמעט שנה שלימה הלכתי גדוד עם שמונה ילדים בלי מזון ומחסה מפני פחד האויב, ולא לקחתי בידי מאומה, ורק מזמור לדוד בברחו שהי' יכול ליקח מקצת מן הכתבים והחידושים אתו עמו, ורובא דרובא נאבדו וכלו, עכ"ל. ושם להלן (עמוד מא:): מספר בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד כי גם בשריפה גדונו אז הכתבים, וזה לשונו: ובשנות המלחמה העולמית כאשר גלתה כמעט כל יהודא כולה, וגלה גם כעט"ר אאמו"ר זצללה"ה עם בני ביתו מעיר זבאראב גולה אחר גולה, ונפרש מהונו וביתו, וגשרף כל ארמונו, וספריו וכתביו וכל כלי תשמישו, אך מקצת תכריך כתבים לקח אתו עמו מפני רוב חשובותו אצלו יותר מכל אשר לו, בכדי להחיות את נפשו גם במקום גלותו, כאשר מוזכר מזה כבר בהקדמתו, ומובן ממילא שאז כלה ואבד יותר מחציו, וחבל על דאבדון ולא משתכחין, עכ"ל.

והשלישית, בימי הרס עולם במלחמת העולם השניה, כאשר נאבדו מעל פני היקום כל כתבי רבנו זי"ע אשר לא עלו על מכבש הדפוס בטרם עלה הכורת על בית ישראל, ולא נשאר בידינו רק הספרים ששרדו כל שלשת המאורעות הנוראות הללו, ואין לנו אלא להשען על מי שמסר לעולמו לשומרים אולי עוד נזכה ונחיה ונראה בהתגלות עוד מתעלומות חכמתו, ובאורו נראה אור.

ואלו הם הספרים והחדו"ת שנשארו לפליטה:

- **אמרי דוד וכתר מצוות - חלק א'.** הוא הספר הנוכחי, והוא הספר הראשון שהעלה רבנו זי"ע על מכבש הדפוס, הספר י"ל בעיר ווייטצען יצ"ו בשנת תרס"ח לפ"ק, מעוטר בהסכמות והערות מאת גדולי הדור (כאשר תחזנה עיני הקורא בראש הספר). [החלק השני היתה למאכולת אש, כנ"ל שנשרפה בשנת תרס"ט לפ"ק, שנה אחת אחרי צאת חלק הראשון לאור עולם].

- **בית דוד.** ב' חלקים, חלק הא' כולל עשרה מאמרים במילי דאגדתא, וחלק ב' הוא חידושים וביאורים על פתיחת הפרי מגדים להל' שחיטה, וגם נדפסו בראש הספר ובסופו כמה תשובות וביאורים הלכה בענינים שונים. הספר י"ל בעיר ווייטצען יצ"ו בשנת תרע"א לפ"ק, מעוטר בהסכמות והערות מאת הגה"ק ר' ישעי' זילבערשטיין זצ"ל אבד"ק ווייטצען ובעמח"ס מעשי למלך, ומאת הגה"צ ר' משה ווייס ז"ל אבד"ק זבארוב, ומאת הגה"צ ר' אליעזר דייטש ז"ל אבד"ק באניהאד ובעמח"ס תבואת השדה. הספר נדפס שנית ע"י בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד בשנת תש"א לפ"ק לכבוד יומא דהילולא קמא.

- **גן דוד.** ספר מקיף על כולא הלכתא רבתא דשבתא להלכה ולמעשה, הספר מסודר על סדר הל"ט מלאכות, ובכל מלאכה סידר רבנו זי"ע את ארבעת חלקי מדרגותיה: אבות, תולדות, פטור אבל אסור, ומותר לכתחלה, פנים הספר הוא הלכות פסוקות כתובות בפשיטות ובקיצור, ומצדו האחד חוגה הפירוש 'פרי הגן' בו הראה רבנו זי"ע מקור מוצא דבריו, ומצדו האחר חוגה 'עץ הגן' שם בא רבנו זי"ע בארוכה בחידושים וביאורים

על סדר המלאכות. כמו כן הקדים רבנו זי"ע י"ד שרשים גדולים להלכות שבת, וגם תרעא זעירא. הספר נגמר והוכן לדפוס בשנת תרע"ד לפ"ק, אמנם לאשר פרצה אז מלחמה"ע לא איסתייע מילתא ולא נדפס אז, [ובימי המלחמה נאבד חלק גדול וניכר מן הספר, ומקצתו השלים בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד], נדחה הדבר עד לשנת תרפ"א לפ"ק אזי עמד רבנו זי"ע להדפיסו אידרא, וערך הקדמה והתנצלות להספר, אך שוב נדחה הדבר שנית, ולא יצא הדבר מן הכח אל הפועל עד לאחר הסתלקותו לשמי מרום, שאז הזדרז בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד להוציאו לאור עולם עוד בשנה הראשונה להסתלקותו, בהוספת הערותיו הכי קרא שמם 'פרי נטעי שלמה בתוך הגן', וי"ל בעיר מונקאטש יצ"ו בשנת ת"ש לפ"ק.

- **דברי דוד.** דרשות עה"ת. לא זכינו לאורו של ספר זה, אך מעט מזעיר ממנו הדפיס רבנו זי"ע בהקדמת ספרו גן דוד, ע"ש.
- **דרך דוד.** קונטרס קצר המכיל הערות על ספר דרך פקודין מאת הגה"ק מוהרצ"א מדינוב זי"ע, ונדפס בסוף ספר דרך פקודין שי"ל בעיר מונקאטש יצ"ו בשנת תש"א לפ"ק לקראת יומא דהילולא תנינא.
- **הון דוד וחידושי הרדב"ז.** חידושים וביאורים עמ"ס חולין. לא זכינו לאורו, אך מעט מזעיר ממנו הדפיס רבנו זי"ע ביחרון מפתח החיים, ועוד קצת הדפיס בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד בסוף ספר בית דוד מהדו"ת שהו"ל בשנת אב"ל על רבנו זי"ע כנ"ל.
- **ויברך דוד - שו"ת רדב"ם.** לא זכינו לאורו, אמנם נדפס ממנו כמה תשובות בודדות, אחת בהקדמה לספר גן דוד, ושלושה תשובות ממנו בקונטרס 'אוריין תליתאי' שבסוף ספר גן דוד, ועוד אחת בספר נטע שעשועים (עמוד קכ"א) ועוד.
- **מגן דוד.** הערות יחידות על הש"ס, נדפס בסוף ש"ס המסביר שי"ל ע"י יוסף שאפאטשניק כנ"ל, י"ל בעיר לונדון יצ"ו בשנת תרפ"ג לפ"ק.
- **צמח דוד.** הערות על ספר 'הכנה ליום טוב' עמ"ס ביצה מאת הגה"צ ר' משה צבי פריעדמאן ז"ל אבד"ק נייפעסט, י"ל בעיר מונקאטש יצ"ו בשנת תרפ"ה לפ"ק.
- **זר זהב.** הערות סביב ספרו של בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד הכי נקרא 'נטע שעשועים', י"ל בעיר מונקאטש יצ"ו בשנת תרפ"ה לפ"ק.
- **מפתח החיים.** הוא ירחון תורני שהתחיל לצאת לאור בעיר מונקאטש יצ"ו ע"י הגה"צ ר' יונתן שטייף ז"ל אבד"ק וויען, ובשנה השנית לצאת הגליון שנת תרפ"ג לפ"ק נעתר רבנו זי"ע להפצרת הגר"י הנ"ל וקיבל ע"ע הוצאת הירחון עירוכו וביקורו, כאשר האריך בהקדמתו להירחון הראשון שי"ל על ידו, וגם החל לעטר את הירחון בהערותיו נקובות בשם 'זר זהב', וכן הדפיס שם מפעם לפעם מחידושי תורתו.

- ועוד כמה תשובות ופסקים מובאים בשמו בספרי ובירחוני זמנו, [ובמיוחד בספרי בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד], והם המה מפוזרים ומפורדים זעיר שם זעיר שם, וטרם נקבצו כעמיר גורנה, ועוד חזון למועד אי"ה.

תורתו מגן לנו הוא מאירת עינינו הוא ימליץ טוב בעדינו

יכנס בן אצל אביו

קוים קצרים לדמותו של בן המחבר
הגאון הגדול רבי נטע שלמה שליססעל ז"ל הי"ד
דומ"ץ ור"מ בק"ק מונקאטש יצ"ו

כבר הקדמנו בתולדות רבנו המחבר זי"ע כי קצר המצע כאן מהשתרע בשבחי תהלות בניו וביתו אחריו זכר כולם לברכה, ומ"מ ראינו לנכון להקדיש מאמר קצר על הבן יקיר לו הגאון האדיר רבי נטע שלמה זצ"ל הי"ד, שהיה מופלא ומופלג בתורה ויראה ובכל מדה נכונה, חריף ובקי טובא בכל מכמני התורה, ובעודו עול ימים נתגלה בכשרונות גדירות ומופלאות, וע"י התמדתו העצומה עלה ונתעלה להיות כאחד מן הגדולים אשר בארץ אנשי השם, והיו רבים נאותים לאור תורתו וחכמתו מפיו ומפי כתביו הרבים. ולאשר היה יד ימינו של אביו ורבו המובהק כ"ק רבנו זי"ע, וגם חלקו רב בהדפסת והפצת תורת רבנו זי"ע, דין הוא שיכנס בן אצל אביו, והמקום פה אתנו לתת לו יד ושם בריש ספרא רבא הדין, אלא שנקצר במקום שראוי להאריך, ובוא נבוא רק בבבי תרי ותלת לזכר קדשו.

הנחמה שבה נתנחמו בני אותו הדור אחרי השבר הגדול שנשברו בהסתלקות אחד ומיוחד מגדולי חכמיה ורבניה כ"ק רבנו זי"ע, היה בבנו זה שראו בו ממלא מקום לשם ולתפארת אביו הגדול, כמוש"כ הגה"ק בעל התעוררות תשובה זי"ע בשלהי הספידו על רבנו זי"ע, ז"ל: ונראה לנו שהניח אחריו בן ממלא מקומו כבוד ש"ב הרב הגאון מו"ה נטע שלמה שליססעל ג"י דיין בק"ק מונקאטש יע"א, אשר הוא מרביץ תורה ויראה באופן היותר נעלה, עכ"ל. וכן נאמר בקונטרס בני דוד הנאמנים, ז"ל: נוכל לומר ולהמליץ על הגה"צ מרן דוד זצל"ה, דו"ד לא מת, ועודנו חי אתנו, כי רבי נטע נטיעה של שלמה, והניח בן כמותו יושב על כסאו כסאות למשפט כסאות לבית דוד, ה"ה הרב הגאון הנפלא ואוצר כל כלי חמדה וכו', כש"ת מוה"ר נטע שלמה שליט"א דיינא רבא דפה בעהמח"ס נטע שעשועים ושא"ח, שהוא ממלא מקום אביו בתורה ועבודה ובכל ענינים, ובפרט במזגו הטוב גפש השוה לכל, נח לשמים ונח לבריות, עכ"ל.

שמשו של הגרנ"ש ז"ל הי"ד זרחה ביום א' של חג הפסח שנת תרס"ג לפ"ק בעיר זבארוב יע"א, בעת אשר כיהן שם אביו רבנו זי"ע כדומ"ץ וראה"ק כנ"ל, ויגדול הילד וברוב כשרונותיו והתמדתו עשה חיל בלימודיו וילך מחיל אל חיל הלך וגדול, עד שעודנו בנערותו חידש חדו"ת בעמקות ובבקיאות כזקן ורגיל, כאשר נראה בעליל בספרו 'גירסא דינקותא - מהדו"ק' שהדפיס שם ב' פלפולים גדולים ועמוקים שחידש בעצמו לרגל הבר מצוה שלו, [וע"ש שהביא מה שהקשה עוד בילדותו 'כד הוינא תליא, כבר שמונה או תשע שנים'], הראשון הגיד בעת סעודת הבר מצוה ביום א' של פסח שנת תרע"ו לפ"ק, והשני הגיד באותו הלילה בעת הסדר של ליל שני של פסח לרגל

הכנסו לשנת י"ד לימי חייו, ע"ש ותמצא נחת. וכן יעוין בספרו 'גירסא דינקותא - מהדו"ת' שהדפיס שם מחידושי תורתו אשר חידש בשנת תרע"ט לפ"ק בהיותו בר שיתסר שנין, והדברים מפליאים ומבהילים איך בחור צעיר מתהלך בגדולות ובנפלאות התורה כראוי לזקן ויושב בישיבה ימים רבים. וכן היו כל ימי בחרותו חטיבה אחת של התעלות והתגדלות בתורה ויר"ש, רבנו זי"ע מעיד עליו (בהסכמתו לנטע שעשועים) ז"ל, מיום עמדו על דעתו הי' לו הלילה למשמר לחזור על משנתו, והיום למלאכה מלאכת הקודש להקשיב לקח מרבותיו הגאונים ולשמוע בלימודים, עכ"ל.

עיני רבנו זי"ע היו רואות ושובעות נחת רוח מהבר חכים דיליה, והשתדל מאוד להושיבו עודנו בקטנותו במקום גדולים בתורה, וכמוש"כ הגרנ"ש ז"ל הי"ד בהקדמתו לספרו נטע שעשועים ז"ל, 'ראשית בכורי ברכתי אביא בית ה' בקול תודה לכאאמו"ר עט"ר הגאון שליט"א, אשר השגית עלי בעינא פקחא, להתקיים בי מאמר דרע"ק (עדיות פ"ב מ"ט) האב זוכה לבנו בחכמה, ואף אמנם כי ידעתי גם ידעתי הדק היטב אשר התולדה במקום האב כנר לגבי אבוקה, עכ"ז הנני זוכר חסדי דו"ד אבי מורי על אשר מעודי על ברכי התורה גדלני, ובהיותי עוד כבר ארביסר בעיר מולדתי ק"ק זבאראב יצ"ו במקום חכמים וסופרים הושיבני, ובין עמודא דגרס' הוויות דאביי ורבא נט"ע שמי לשלמ"ה זכרי, כדי לפלפל בחכמה, עם לומדים הגונים ת"ח הגדולים בתורה, ובעזה"י בהיותי כבר שיתסר כבר נכתבו מילי בספר, ובכמה עלים לתרופה (כמו הפרדס, ועמק הלכה ועוד), אמרי חד"ת לי נדפסה, עכ"ל.

הגרנ"ש ז"ל הי"ד והקולמוס ירדו כרוכים מן השמים, וכנזכר למעלה בדבריו שכבר בהיותו כבר שיתסר נדפסו חידושי תורתו, וכן כל ימיו היה הקנה לו חבר, והיה כותב ומדפיס חדו"ת בספרים ובירחונים בכל עת תמיד, והכל בלשון של זהורית ובמליצות נאות ומפליאות, וכן הרבה להתכתב עם כל גדולי הדור. ועוד בימי בחרותו חיבר הספר הנפלא והמהולל בתשבחות 'נטע שעשועים' ובו בירורי הלכה ופלפולי דאורייתא בש"ס ובפוסקים בחריפות ובבקיאות מדהימים, וכן החל אז בימי בחרותו לעמוד בראש קובץ 'מפתח החיים' שי"ל תחת ביקורו של אביו רבנו זי"ע, והיה כותב שם סימנים מחדו"ת וגם העיר והאיר על סימנים של אחרים, וכן היה כותב ומעיר בחדו"ת בכל הקובצים התורניים שיצאו לאור בימיו, הן במדינת מושבו והן בכל מדינה ומדינה שדבר המלך מלכו של עולם מגיע.

ויהי כאשר עלה רבנו זי"ע בשנת תרפ"ב לפ"ק לכהן פאר במונקאטש, התדבק בנו הגרנ"ש ז"ל הי"ד בקשר אמיץ אל כ"ק הגה"ק המנחת אלעזר ממונקאטש זי"ע והיה לתלמידו המובהק והנאמן בבריתו, כמוש"כ הגרנ"ש בלשונו: הנה זה לי ארבעה ראשי שנים הם (משנת אתפא"ר העל"ט) אשר באתי הנה לעיר אלקים הגדולה, קהלה נאה וחסידה, ק"ק מונקאטש יצ"ו, ובעזה"י זכיתי לחזות בגוועם ה' ולבקר בהיכל קדשו של עטרת תפארת ישראל, כ"ק אדמו"ר הגה"ק שה"ת אספקלריא המאירה מרן האבדפק"ק שליט"א, ולהיות אצלו אמון בביתו, לשמוע בקול דברו, ולשתות מימי הדעת תורה וחכמה מפה קדשו, וכעבד נאמן קראתי לו, עכ"ל. וכמים הפנים לפנים החזיר לו רבו המנחת אלעזר זי"ע אהבה רבה וחיבה יתרה, ומכנהו: כבוד ידידי חביבי כנפשי ולבבי, הבחור כהלכה, כלי מחזיק ברכה, חתן תמים

למעלות הולך וגדל, החריף ובקי בכל חדרי תורה, הגדול בתורה ובש"ס ופוסקים, נודע בשערים לשבח ולתהלה, שמ"ן תורק שמו וכו' מו"ה גטע שלמה שליססעל הי"ו בשוכט"ס, ראש ישיבתנו ומובחר תלמידנו הי"ו, עכ"ל. [וראה עוד מש"כ עליו רבו זה, בספר גטע שעשועים (סי' י"ז), ובספר דברי תורה (תנינא בסופו, חמישאה אות נ"ח, תשיעאה בסופו), ובהגהות הירושלמי (דמאי פ"ג ה"א, שבת פ"ו ה"ב), ובקובץ אהל מועד (סי' ע"ד), ועוד]. ומסופר שהגרנ"ש ז"ל הי"ד הכין לדפוס ספר בשם 'הרב ותלמידו', שהכיל בקרבו ארבעים חילופי מכתבים שהיו ברצוא ושוב בינו ובין רבו הגה"ק ממונקאטש זי"ע.

מיד בתחלת השתקעותו במונקאטש נתעסק הגרנ"ש ז"ל הי"ד (עודנו בימי בחרותו) ביסוד ישיבה לבחורי חמד, כרצונו וכרצון רבו הגה"ק ממונקאטש זי"ע (וכאשר הותנה אביו רבנו זי"ע מתחלה כנ"ל), ואכן הצליח ה' את דרכו ועלה בידו לקבץ חברים מקשיבים רבים בחכמה ובמנין, ולפתוח שיערי הישיבה הרבתי 'דרכי תשובה' תחת דגלו של רבו המנח"א זי"ע, ו'בעזר מקודש מכאמו"ר עט"ר הגאון שליט"א, אשר נדב לבו הטהורה ללמד את התלמידים שיעור פשוט, ודרך הלימוד בגמרא וסברה, ובעזה"י כבר יצאו משיבתנו כמה מאות בחורים, אשר גדלו והצליח בשתים, תורה ויראת שמים, חריפים ובקיאים, השתולים על פלגי מים' עכ"ל. הגרנ"ש ז"ל הי"ד עצמו נשא את התואר 'ראש הישיבה' (במדינת אונגאריה היה כינוי זה מיוחד להבחור המופלג בהישיבה), והיה זאת לשם כבוד ולתפארת הישיבה הגדולה, וכלשון הגה"ק המנח"א זי"ע בהסכמתו 'ומי בראש ישיבתנו, זאת חדות לבינו, ובתורת ה' יאיר עינינו, ובכל ענינינו', עכ"ל. וכן הזכירו ד"ז דייני עיר מונקאטש יצ"ו בהסכמתם לאחת מחיבוריו, ז"ל 'כבר איתמחי לגברא רבא המחבר נ"י אשר כבר יצא טבעו בעולם עוד בימי בחורתו בהיותו עטרת תפארת ראש הישיבה רבתי 'דרכי תשובה' העומדת תחת דגל אדומו"ר הגה"ק רשכבה"ג האב"ד ור"מ שליט"א' עכ"ל.

אחרי כמה שנים מועטים בא הגרנ"ש ז"ל הי"ד בקשר החיתון עם אשה מארץ גאליציע יצ"ו, בתו של הנה"ח הרה"ג ר' יחזקאל מיללער ז"ל מגדולי חסידי באבוב, ואז הוכרח לעזוב את העיר מונקאטש ואת הישיבה של מעלה אשר מעשי ידיו כוננהו, ועבר לגור למשך כמה שנים אצל חמיו בעיר קרעניץ שבגאליציע יצ"ו. העיר קרעניץ היה מקום מעיינות הרחצה, ודין גרמא שהיו מתכנסים ובאים לשם אנשים מכל פינות איירופא, ובתוכם רבים מגדולי עמנו זי"ע שהיו אורחים קבועים או אקראיים בקרעניץ לצורך בריאותם, ומתוך כך עלה בידי הגרנ"ש ז"ל הי"ד לידע ולהתודע לפני הרבה מגדולי הדור מפולין וגאליציע, שכולם התפעלו מאוד מגאונותו המופלגת של האברך הצעיר שניצב לפניו וניבאו לו עתיד מזהיר, וכאשר יראה כל רואה בתעודות ההסכמה הנדפסים בריש ספרו 'גטע שעשועים', שכל גדולי הדור מפליגים מאוד בשבחי תהלותיו, ומדגישים שלמרות גילו הרך הרי הוא אב בחכמה כאחד הרבנים הגדולים והמובהקים. ואע"פ שכלום יש אב מעיד על בנו, מ"מ יש לראות שם בהסכמת רבנו זי"ע את גודל הערצתו לבנו יקירו, וגודל שמחת לבו על שזכה לבן חכם כמותו.

ובשנת תרצ"ג לפ"ק חזר הגרנ"ש ז"ל הי"ד והתיישב במונקאטש, ואף נתמנה לדומ"ץ בבית דין הגדול אשר בראשותו עמד רבנו זי"ע, [ויש כמה מכתבים מהבי"ד שגם רבנו זי"ע וגם בנו הגרנ"ש באו על החתום כחברי הבי"ד], וכן נתמנה לראש ישיבה בישיבת דרכי תשובה, וגם למגיד משרים

בק"ק ישועות ישראל כדלהלן. ובאגרת אחת כותב רבנו זי"ע על אודות בנו 'והנה הוא זה כמה שנים דיין ומורה צדק וראש ישיבה בעיריגו ק"ק מונקאטש יצ"ו, וכל בני העיר נהנים מאורו אור תורתו וצדקתו הזורח כשמש בצהרים' עכ"ל.

קנאה גדולה קנא הגרנ"ש ז"ל הי"ד לכבוד רבו הגדול הגה"ק המנחת אלעזר זי"ע, וכאשר הדפיס אחד מגדולי הזמן ספר הלכה, שבו מרבה להשיג ולסתור דברי רבותינו גדולי הפוסקים ז"ל ובפרט דברי הגה"ק המנח"א זי"ע, יצא הגרנ"ש ז"ל הי"ד ללחום מלחמה לשם שמים במלחמתה של תורה, והדפיס ספר שלם נקוב בשם 'שלחן נגד צוררי' להשיב על השגותיו וקושיותיו של הספר ההוא, כדי להראות כי האמת והצדק עם דברי רבותינו הפוסקים הגדולים ובמיוחד עם רבו הקדוש שהם אמת ודבריהם אמת. וכן כאשר הדפיס אחד מגדולי הזמן תשובה לסתור פסקו של המנח"א בדין העופות החדשות בגי חמש אצבעות, ערך אז הגרנ"ש ז"ל הי"ד קונטרס בשם 'דרך נש"ר' בו בירר צדקת דעת רבו הגדול, וסתר בחריפות את כל דברי הרב ההוא אחת לאחת, יעו"ש. [ויש לציין כי היה אז פולמוס גדול בין כל המשיבים שבאותו הדור בנידון העופות הללו, וכולם מציינים בתשובותיהם לדברי הגרנ"ש ז"ל הי"ד בקונטרסו]. וכאשר ראה אותו רב את דברי הגרנ"ש ז"ל הי"ד, פנה אליו במכתב כי מוכן לחזור בו אם אך יוכיח לו צדקתו ופרס בפניו כמה ראיות לצדו, וכן עשה הגרנ"ש ז"ל הי"ד שהשיב לו במכתב ארוך ליישב קושיותיו, ובתו"ד מתמרמר על שהצריך לכך להוציא חרב מתערה, ובלשונו 'אילו היה עושה כן כהדג"י גם בתחלה טרם שהודפס דבריו הראשונים בתל תלפיות, לא הייתי צריך גם אנכי לצאת בלשון המדברת גדולות וחרף פיפיות נגד דברי כהדג"י, אשר באמת כבודו יקר היא בעיני עד למאוד ביותרת הכבוד, ואחזיק לו טובה ואומר יישר כחו וחילו שעכ"פ לע"ע התיישב בדבר לעשות כהוגן כראוי וכנכון, והכל הולך אחר החתום, להרבות שלום בעולם, ואקוה בטח שמוצא שפתיו ישמור לקבל האמת ממי שאמרו, אפילו מן הקטן שבקטנים כמוני היום כבר שלשים ושלש שנים' עכ"ל, אמנם ראה מה שהשיב לו הרב ההוא בקונטרס 'כנפי נשר' הנספח לשו"ת מהר"ף שוסבורג, ע"ש.

מלבד עוצם גאונותו בש"ס ובפוסקים, היה הגרנ"ש ז"ל הי"ד גם נאה דורש, וכלשון רבנו זי"ע עליו כי הוא 'פה מפיק מרגליות בתורה ועבודה, כי הוא גם חוץ מרוב גאונו ועמקותו, דרשן ומטיף מצוין, כאשר יעידון ויגידון כל מכיריו', ואכן נתמנה כמגיד מישרים קבוע בבית המדרש 'ישועות ישראל' בק"ק מונקאטש יצ"ו, והיה דורש שם מדי שבת בשבתו כמה שנים כולן שוין לטובה, ובשנת ת"ש לפ"ק אף הדפיסו בני הקהלה הנזכרת קונטרס בשם 'קשר עליון דאוריית"א עם פרי נטע"י שלמ"ה' שהכיל כמה מדרשותיו אשר דרש לפנייהם. 'המגיד מישרים, נאה דורש ומקיים, מו"ר הרב הגאון העצום, דרשן ומטיף המצויין, פיו מפיק מרגליות, זה סיני בקודש, ועוקר הרים בעולת חידוש, בהלכה פלפול ודרוש, כש"ת מוהר"ר נטע שלמה שליססעל שליט"א בעהמ"ח ספר נטע שעשועים ושאר ספרים רבים, דיינא רבא ומו"צ וראש ישיבה דפהק"ק, ורב ומגיד בכולו אומר כבוד בבית מדרשנו ישועות ישראל הי"ו, וראה שם בהקדמת הקונטרס שכתב שם הגרנ"ש ז"ל הי"ד שיש אתו בכתובים מסודרים ובקונטרסים מתוקנים רובי הדרשות שהשמיע לפני בני קהלא קדישא הדין בשבתות השנה ובמועדים טובים.

בתקופת הגרנ"ש ז"ל הי"ד נתעוררו גם שאלות חדשות שלא שיערום אבותינו, כי בעת ההוא הומצאו רבים מכלי הטכניקה שבעטים נולדו שאלות רבות בנוגע להשתמשותן לענין כמה דינים שונים, הגרנ"ש ז"ל הי"ד ראה את אשר לפניו והתחיל לקבץ את כל השאלות החדשות האלו ולבררם להלכה ולמעשה, [ראה בספר **ירושת פלטה** (פעסט תש"ו) סי' ח' ט' י' שבירר שם הגרנ"ש ז"ל הי"ד דין דיבור בטלפון בשו"ט, ודין הטלפון לענין תק"ש, קידוש, הלל, מגילה, ברכו וקדושה (וע"ע קובץ הכוכב סי' ע"ב)]. והי בעת ההוא נתעורר גם מקורבו הג"ר יצחק שטערנהעלל ז"ל (מתלמידי רבנו זי"ע) לאסוף כל שאלות הללו לפונדק אחד ולהדפיסם אידרא, וכאשר נודע זאת להגרנ"ש ז"ל הי"ד הציע לו לעבוד שכם אחד, וכן נגמר ביניהם להשתתף יחד במלאכת עבודה זו, והגר"ש מסר את כל אשר אסף לידי הגרנ"ש ז"ל הי"ד, אך בעוה"ר כאשר הובל הגרנ"ש ז"ל הי"ד לגיא ההריגה נטל עמו חמודות הללו והלך לו לעולמו, וחבל על דאבדין ולא משתכחין, וראה להגר"ש הנ"ל בהקדמת ספרו כוכבי יצחק (חלק א') שמתמרמר על אבדון כתביו הרבים הללו, ומסיים ז"ל: **אבל עוד יותר דאבה לבי על האי שופרא ר' נטע שלמה, שהי' איש אשכולות גאון בתורה ובמדות שמנו חכמים, לב טוב אין דוגמתו, ברא כרעיה דאבוה מו"ר הרב הגאון הגדול כש"ת מו"ה דוד שליסעל ז"ל, וכדאי להזכיר את אשר סיפר לי בן אחותו מ' יחזקאל בינעט ע"ה הי"ד מזבארוב בשנת תש"ד שהייתי עמו במחבא בפעסט שלמרות שהיו לו קרובים אמידים הוא היה היחידי שתמך אותו ושלח לו חבילות, ושמע שהיה ממשכן ספריו כדי שיוכל לתמכו, כהנה וכהנה יש לי לספר מפרשת גדולתו, יהא זכרו ברוך, וה' ינקום לעינינו נקמת דם עבדיו השפוך, עכ"ל.**

בחודש אייר שנת תש"ד לפ"ק, כשנכנסו קלגסי הנאצים הארורים ימח זכרם לעיר מונקאטש, עצרו מיד את דייני העיר ובתוכם הגרנ"ש ז"ל הי"ד, ואיימו עליהם לחתום על הצהרה שהיהודים משתמשים בדם נוצרים למצות, כולם עמדו כחלמיש צור וספגו מכות אכזריות ונוראות וסרבו לחתום, הגרנ"ש ז"ל הי"ד חזר אח"כ לביתו פצוע ומוכה שבור ורצוץ, ואחר כמה שבועות אחדות נשלח יחד עם קהלתו האהובה לאוישוויץ, ולמרות גילו הצעיר נגמר דינו למיתה בגלל חזותו השבורה והרצוצה, ונשלח לגיא ההריגה עם שאר הקדושים שעלה גורלם לשם קרבן הי"ד, יום היא"צ נקבע ליום הראשון של חג השבועות שנת תש"ד לפ"ק.

לסיום הפרק, סיפר הג"ר **משה זילבער ז"ל** בעמח"ס עמק שוה, שבלומדו בישיבת בית מדרש עליון במאנסי, בימי חוליו של ראש הישיבה **הגאון הגדול רבי ראובן גרוזובסקי זצ"ל**, היו הבחורים מתחלקים ביניהם בהזכות לשמשו, ובהגיע תורו שאל לו רבי ראובן מאיזה משפחה הוא, וכאשר הזכיר 'משפחת שליסעל', שאל לו רבי ראובן אם זה ממשפחת רבי נטע שלמה, וכאשר אישר לו ר' משה כי בן אחותו הוא, ביקש רבי ראובן לודא כי הגרנ"ש כבר איננו בין החיים, בהתבטאו **ער וואלט דאך איינגעשלונגען די וועלט!** [אילו היה חי, הרי היה בולע את כל העולם (בכח תורתו)!], ולשאלת ר' משה סיפר לו רבי ראובן כי פגש אותו פעם במקום נופש, ונוכח אז לדעת את גודלו ואת ידו החזקה בתורה, עד כדי כך שהסיק מדלא שמע את שמעו כי בהכרח איננו בחיים.

יודע לעינינו נקמת דמו השפוך